



GÖTEBORGS UNIVERSITET

# Hur upplever lärare och elever att de nationella proven påverkar lärandeprocessen?

Malin Karlsson, Mathilda Reneland, Andreas Vestberg

LAU390

Handledare: John Löwenadler

Examinator: Monica Reichenberg

Rapportnummer: HT13-2910-118



GÖTEBORGS UNIVERSITET

## **Abstract**

Examensarbete inom Lärarprogrammet LP01

**Titel:** Hur upplever lärare och elever att de nationella proven påverkar lärandeprocessen?

**Författare:** Malin Karlsson, Mathilda Reneland och Andreas Vestberg

**Termin och år:** Hötterminen 2013

**Kursansvarig institution:** Institutionen för sociologi och arbetsvetenskap

**Handledare:** John Löwenadler

**Examinator:** Monica Reichenberg

**Rapportnummer:** HT13-2910-118

**Nyckelord:** Nationella prov, lärandeprocesser, lärares upplevelse, elevers upplevelse.

Med anledning av att de nationella proven införts i årskurs 3 relativt nyligen (2009) ville vi ta reda på lärares och elevers upplevelser av dessa prov. Det finns i stort sett ingen forskning om vilka effekter proven kan ha för elever i årskurs 3. Eftersom det är ett outforskat område ville vi ta reda på vilka uppfattningar som lärare och elever, som har genomfört proven i årskurs 3, har. Syftet med studien var alltså att belysa dessa upplevelser.

Vi har i denna studie tagit fram en egen referensram som belyser sambanden mellan de olika aktörerna som är väsentliga för de lärandeprocesser som sker i skolan.

I denna studie har vi utgått från både ett lärarperspektiv men även ett elevperspektiv. Kvalitativa intervjuer har därför gjorts med både lärare och elever för att få en övergripande bild av erfarenheter och upplevelser kring proven. Utifrån det resultat vi fick från intervjuerna, kan vi tydligt se att de nationella proven framförallt används ur ett summativt syfte, det vill säga gemensamt, för både lärare och elever, var att fokus låg på provresultaten och inte på att se proven som ett formativt pedagogiskt verktyg att arbeta utifrån.

Motivationsaspekten är ett begrepp som är återkommande i studien, dels utifrån tidigare forskning, men också utifrån de egna resultat vi har fått från intervjuerna. Motivationen spelar en viktig roll för provresultatet och där kan också läraren vara med och påverka.

## Innehållsförteckning

<b>1. Inledning</b> .....	<b>3</b>
1.1 Bakgrund .....	3
1.2 Syfte och frågeställning .....	4
1.3 Studiens referensram .....	4
1.4 Avgränsningar .....	5
1.5 Begrepp .....	6
<b>2. Teoretisk anknytning</b> .....	<b>6</b>
2.1 Det nationella provsystemet .....	6
2.1.1 Historisk utveckling.....	7
2.1.2 Konstruktionen av dagens nationella prov .....	8
2.1.3 Provens utformning och syfte .....	8
2.1.4 Regler för de nationella proven.....	10
2.2 Lärares situation och undervisningens påverkan .....	10
2.3 Elevens lärande och motivation.....	12
<b>3. Metod och material</b> .....	<b>14</b>
3.2 Etiska hänsyn .....	15
<b>4. Resultat</b> .....	<b>16</b>
4.1 Lärarintervjuer .....	16
4.1.1 Lärares allmänna inställning.....	16
4.1.2 Proven - en del av undervisningen .....	17
4.1.3 Före, under och efter - det praktiska arbetet.....	18
4.1.4 Lärares roll i genomförandet av de nationella proven.....	21
4.1.5 Lärares uppfattning av elevernas inställning till de nationella proven.....	23
4.2 Elevintervjuer .....	24
4.2.1 Elevernas uppfattningar om de nationella proven.....	24
<b>5. Diskussion</b> .....	<b>27</b>
5.1 Metoddiskussion.....	27
5.2 Resultatdiskussion.....	28
5.3 Avslutande diskussion.....	32
<b>6. Referenser</b> .....	<b>35</b>
<b>7. Bilagor</b> .....	<b>37</b>
7.1 Bilaga 1: Intervjuguide - lärare.....	37
7.2 Bilaga 2: Intervjuguide - elever .....	38

# 1. Inledning

Vårterminen 2009 genomfördes för första gången nationella prov för elever i årskurs 3. (Skolverket, 2008). Syftet med de nationella proven är att:

- Stödja en likvärdig och rättvis bedömning och betygssättning.
- Ge underlag för en analys av i vilken utsträckning kunskapskraven uppfylls på skolnivå, på huvudmannanivå och på nationell nivå.

De nationella proven kan också bidra till:

- att konkretisera kursplanerna och ämnesplanerna
- en ökad måluppfyllelse för eleverna

(Skolverket, 2013c)

I läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011 (LGR11) står i de övergripande målen och riktlinjerna att "Skolan ska bidra till elevernas harmoniska utveckling. Utforskande, nyfikenhet och lust att lära ska utgöra en grund för skolans verksamhet." (Skolverket, 2011c, s. 13). I de tidigare åldrarna är det viktigt att det är lusten till att lära som präglar skolan. Eleverna ska få tid och möjlighet i sitt lärande, både själva och med varandra. Är det i skolan för mycket fokus på de nationella proven istället för själva lärandet, och kan då proven missgynna elevernas lärandeprocesser? Eller gynnas eleverna av proven och kan de bidra till en större kunskapsutveckling?

## 1.1 Bakgrund

Vi är tre studenter vid Göteborgs Universitet som alla läser lärarprogrammet med inriktningen svenska för tidigare åldrar. Denna lärarutbildning ger oss behörighet i att undervisa i årskurserna F-6. Under vår utbildning har vi haft både högskoleförlagd utbildning (HFU) samt verksamhetsförlagd utbildning (VFU). Vi har genom vår VFU erfarenhet av arbete i olika årskurser inom vår behörighet.

Vi har valt att fördjupa oss i de nationella proven för elever i årskurs 3. Med vår inriktning som bakgrund har vi valt att avgränsa oss till de nationella proven för ämnet svenska. Anledningen till att vi valde det området är att vi har upplevt det som ett problematiskt område när vi varit ute i verksamheten, dels ur ett elevperspektiv och ur ett lärarperspektiv men även utifrån ett skolperspektiv på organisationsnivå.

Med en relativt ny läroplan, 2011, och införandet av fler nationella prov ser vi en skola i förändring. Vi var nyfikna på hur denna förändring påverkar de lärandeprocesser som pågår i skolans verksamhet. Med elevernas lärandeprocess i fokus har vi därför valt att se på de nationella proven och ta reda på hur lärare och elever i dagens skola kan förhålla sig till dessa.

## 1.2 Syfte och frågeställning

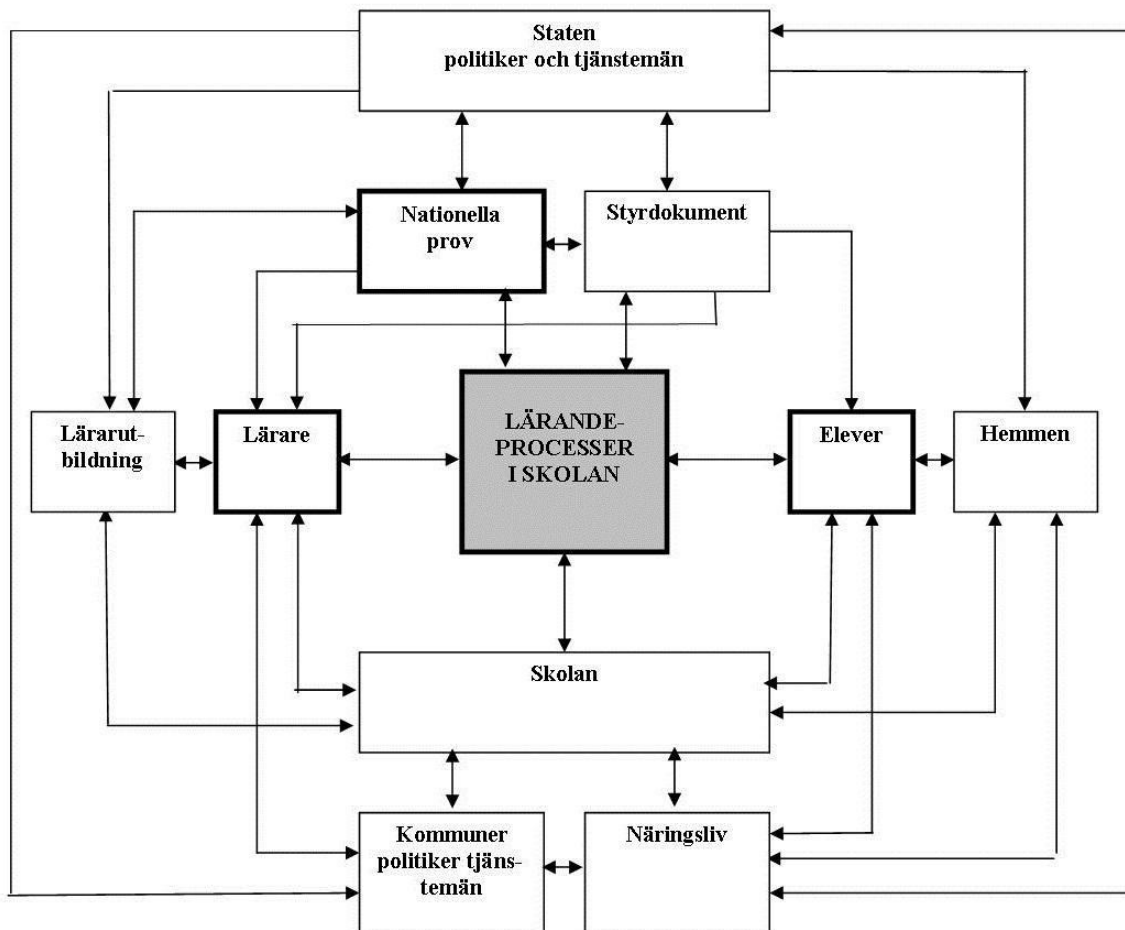
Vi vill i vår studie belysa lärares och elevers upplevelser av de nationella proven. Detta nödvändiggör att vi anlägger dels ett elevperspektiv och dels ett lärarperspektiv.

Att besvara syftet underlättas av att analysera materialet utifrån följande frågor: Hur upplever lärarna att de nationella proven påverkar deras arbete? Vilka fördelar respektive nackdelar upplever lärarna med de nationella proven? Hur upplever eleverna de nationella proven? Vilka fördelar respektive nackdelar upplever eleverna med de nationella proven? Hur ser arbetet med de nationella proven ut, före, under och efter proven? Vilket är syftet med de nationella proven och använder lärarna de utifrån detta syfte?

## 1.3 Studiens referensram

Studiens bakgrund och syfte hanterar olika begrepp och perspektiv, varför vi upplevt att det finns anledningar att sätta de i relation till varandra i en referensram. Denna abstraktion av en komplex verklighet innebär naturligtvis förenklingar samtidigt som den har fördelen av att tydliggöra relationerna mellan aktörerna i lärandeprocessen (Figur 1). Vi är väl medvetna om att en sådan referensram skulle ha kunnat utformas på många olika, och ändå likafullt korrekta sätt. Centralt i modellen finns lärandeprocesser i skolan som påverkas av och påverkar så väl elever, lärare, skola, läroplan och även de nationella proven. Skolan kan ju både vara kommunal och fristående medan staten har ett inflytande över lärandeprocessen via lagstiftning, policydokument och speciellt sina utarbetade läroplaner och de nationella proven. Lärarrollen är präglad av lärarutbildningen och skolans policy, kommunal lönesättning och i det här speciella fallet av att förbereda, genomföra och utvärdera de nationella proven. Eleverna är centrala i lärandeprocessen då det är för dem skolan är till, och de kan ha mer eller mindre stöd hemifrån.

De inblandade aktörerna i lärandeprocesserna i skolan, skola, lärare, elever, kommun/näringsliv och staten ingår i relationer med varandra där man dels ger bidrag till lärandeprocesserna i skolan och dels hämtar erfarenhet ifrån dem, i Figur 1 symboliserat med pilar.



Figur 1 - Schematisk bild av studiens referensram.

#### 1.4 Avgränsningar

Studiens fokus (kraftigt markerade boxar i Figur 1) ligger på hur lärare och elever upplever de nationella proven utifrån lärarnas arbete och elevernas lärandeprocess (se 1.2). Diskussionen kommer att ske mot bakgrund av vetenskapliga teorier för lärande. Studien avgränsas därför i huvudsak till att belysa dessa relationer. Övriga relationer inom referensramen kommer endast att diskuteras i den mån intervjuvaran lyfter fram aspekter utanför studiens egentliga fokus. Därför kommer vi inte behandla skolan som organisation och hur den präglas av ekonomiska prioriteringar, lärarrekrytering och elevrekrytering i konkurrens med andra kommunala och fristående skolor. Riskkapitalets intresse för kortsiktiga vinster inom fristående skolor med flera i år uppmärksammade konkurser som följd är också något som lämnas utanför studien. Detsamma gäller lärarutbildningarnas betydelse för lärarnas kompetens och därmed lärandeprocesserna i skolan, elevernas stöd respektive icke stöd från hemmet, diskussionen om förstärkning av skolan. Även statens arbete med läroplaner och nationella prov lämnas utanför studien.

Det finns även mer subtila relationer inom problemområdet, vilket referensramen inte tydliggör. Många av dessa utgörs av relationer mellan delarna (pilarna i Figur 1) men det gäller också relationer inom respektive box. Det gäller t.ex. betydelsen av att elever lär av elever och att lärare samarbetar och utbyter erfarenheter med andra lärare. Båda dessa relationer är av stor

betydelse för lärandeprocesserna i skolan, men kommer endast att beröras i den mån intervjuvärderna lyfter fram dem. De har inte gjorts till primärt föremål för studien och därför har inte intervjufrågor formulerats i avsikt att belysa dem. Studien avgränsas också till att endast avse de nationella proven i svenska för årskurs 3.

## 1.5 Begrepp

Studiens centrala begrepp är **lärandeprocesser i skolan**. Med det menar vi inte bara mötet mellan lärare och elev utan även de andra sätt lärande kan uppstå i skolmiljö. Lärande är ett komplext begrepp och svårt att sätta ord på, men vi delar den bild Illeris (2007) har av lärande. Lärande består av både yttre och inre processer. Den inre processen berör det *inhåll* som ska läras. Hur mycket man kan lära sig beror på vilken *drivkraft* man har till det som ska läras, vilket även det är en inre process. *Samspelet* är en yttre process som sker mellan eleven och miljö, vilket är en stor del av lärandet. En utförligare beskrivning av lärande kommer i den teoretiska anknytningen nedan.

Vi berör även lärandeprocesserna utifrån två bedömningsformer. Dels **summativ bedömning** som är en bedömning av ett resultat. Man kan se den summativa bedömningen som ett avslut på ett **resultatstyrt lärande**. Det andra bedömningsbegreppet vi berör är **formativ bedömning**, som vi tror har en stor del i lärandeprocessen. Till skillnad från den summativa bedömningen ligger fokus i den formativa bedömningen på ett **processtyrt lärande**. Formativ bedömning är en bedömning av eleven i dennes pågående lärandeprocess för att hjälpa denne framåt i sin kunskapsutveckling utifrån dennes förutsättningar och behov.

Vi har valt att studera de nationella proven både ur elevernas respektive lärarnas perspektiv genom att intervjua de båda parterna. **Elevperspektiv** innebär att vi utifrån vår valda metod försöker belysa elevernas upplevelser av de nationella proven. **Lärarperspektiv** innebär samma sak, men att istället belysa lärarnas upplevelser av de nationella proven men även deras uppfattning om elevernas upplevelser av dem.

## 2. Teoretisk anknytning

De finns många publikationer på Skolverket kring de nationella proven. Det har bedrivits mycket forskning och undersökningar vilket är en självklarhet då det handlar om ett så stort inslag i den svenska skolan. Dock finns det väldigt få utredningar som berör de nationella proven i årskurs 3 då det är en relativt ny företeelse, som genomfördes första gången under vårterminen 2009. Därför berör den teoretiska anknytningen de nationella proven som system och dess påverkan på skolan och framförallt utifrån undersökningsområden som berör årskurserna 5 och 9.

### 2.1 Det nationella provsystemet

Under detta kapitel ser vi till de nationella proven som system. Dels utifrån ett historiskt perspektiv, detta för att ge en bakgrundsbild till hur de nationella proven har växt fram. Detta leder oss sedan in på hur dagens nationella prov är konstruerade, det vill säga vilka institutioner som ligger bakom dem samt hur de har bearbetats för att uppnå högsta möjliga reliabilitet. Därefter följer en presentation kring syftet med proven samt information kring vilka delmoment

som de består av. Avslutningsvis redovisar vi regelverket kring proven, rörande sekretess och dylikt.

### 2.1.1 Historisk utveckling

Det nationella provsystemet vi har i Sverige idag har sina rötter i 1920-talet. 1923 tillämpades det första prov som kan liknas vid ett standardprov i Sverige. Det var ett rättstavningsprov utformat efter en amerikansk förlaga från 1922 kallat *The Iowa spelling scales*. (Lundahl, 2009, s. 20).

Starkast förknippat med utvecklingen av standardprov är dock Frits Wigforss (1886-1953). Hans arbete lade grunden för hur betygssättningen kom att standardiseras nationellt med hjälp av centralt utarbetade prov. Från början var inte syftet att proven skulle mäta nationell likvärdighet genom centraliserad statlig kontroll, utan snarare att de skulle fungera som stöd för läraren i dennes undervisning. Proven var alltså till för att underlätta lärarens bedömning. De tillämpades lokalt och utan statlig kontroll. (Lundahl, 2009, s. 20). Dock passade proven in i de strävanden till modernisering som rådde inom utbildningssystemet på 1930-talet, och togs därför in av staten och centraliserades. Här kan sägas att de blev nationella. Skolväsendet gick mot en enhetligare linje.

Utvecklingen av proven följde tidsandan som rådde för respektive decennium fram till idag. Under 1940-talet konkretiserades kopplingen mellan prov och kursplaner. I de nya kursplanerna framstod vad som förväntades att eleverna skulle kunna. (Lundahl, 2009, s. 40). I Wigforss fotspår följde psykologiprofessor John Elmgren (1904-1990). Elmgrens bakgrund inom filosofi och den tidsanda han verkade i, med en form av ”gallringsbehov” (Lundahl, 2009, s. 40) satte prägeln på proven, som mer kan liknas vid tester. Elmgrens filosofi grundade sig på att arbeta med faktoranalyser. Faktoranalyser utgår från tanken att intellektet är uppbyggt av flera funktioner och att en individ kan vara mer eller mindre begåvad i dem.

Under 1950- och 1960-talet påverkade influenserna från vetenskapen och testpsykologin ytterligare. Ansvar för utformandet av proven gick från Skolöverstyrelsen/SPPI till Lärarhögskolan i Stockholm. Proven skulle göras så objektiva och lätträttade som möjligt. Av denna anledning togs högläsning bort då det ansågs kunna tolkas alltför subjektivt. Uttal och dialekt kunde också påverka provresultatet. Lärarens roll skulle elimineras så mycket som möjligt. (Lundahl, 2009, s. 48). Vid införandet av Lgr 69 (Läroplan för grundskolan 1969) togs betygen bort från lågstadiet, vilket reducerade användandet av nationella prov i årskurserna upp till åk 6, då användandet av dem var frivilligt. 1970-talet präglades av en misstro till det centraliserade skolsystemet. Kritiken låg bland annat i att skolan både i form och innehåll reproducerade ett klasskittat samhälle. (Lundahl, 2009, s. 71).

Kulmen på detta var den provbojkott eller ”betygskampanjen” som florerade under decenniet. 1970-talet präglades av uppror, som Christian Lundahl (2009) skriver: ”Studentrevolterna var en del av ett större auktoritetsuppror, som spillde över i ett vuxenuppror som i skolans värld blev ett läraruppror som inrymde ett kunskapsuppror” (s. 78). Kanske som en följd av 1970-talets misstro mot prov och betyg, förändrades synen kring hur de bör användas, samt innehållet i dem under 1980-talet.



När Lgr 80 implementeras antar proven tydligt en läroplansunderstödjande karaktär, de blir tematiska de försöker knyta an till elevernas erfarenheter, de eftersträvar produktiva och performativa uttryck som uppsatser och muntlig kommunikation. Den massiva kritiken mot betyg och prov börjar klinga av, och debatterna kring proven rör nu mer specifika provs innehåll än provens vara eller icke vara. (Lundahl, 2009, s. 92)

Det dröjde fram till 1994 innan Lgr 80 (Läroplan för grundskolan 1980) ersattes med en ny läroplan; Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet - Lpo 94, som är föregångare till den läroplan vi har idag. Tonen i Lpo 94 liknar den i Lgr 80, men vikten av elevernas eget ansvar för lärande och ett aktivt kunskapssökande betonas mer. Begrepp som kan ses som centrala är fantasi, reflektion och interaktion. (Lundahl, 2009, s. 150).

1990-talet präglades av stora reformer av skolan, den kommunaliserades, och ett nytt betygssystem infördes. Det nya betygssystemet påverkade även de nationella proven:

När betygssystemet reformerades under 1990-talet förändrades också de nationella proven, så att även de gjordes målrelaterade. De nationella proven bar då, i likhet med betygen, på en förhistoria av att inte riktigt understödja läroplanernas visioner om decentralisering och lokalt handlingsutrymme. (Lundahl, 2009, s. 97)

Utvecklingen av de nationella proven har gått från att vara ett lokalt hjälpmedel för läraren, till att bli ett centralt styrt moment som skall bidra till att underlätta bedömningen. Genom att studera provens utveckling kan man se nyanser ur det rådande samhällsklimatet för respektive decennium fram till idag. Resultatet av hur dagens prov ser ut är skörden av det pedagogiska tankesätt som slog rot i och med Lgr 80, då den kommunikativa förmågan hamnade i ljuset, samt att elevernas egna erfarenheter skulle beaktas och tas tillvara på i undervisningen.

### **2.1.2 Konstruktionen av dagens nationella prov**

Konstruktionen av de nationella prov som används idag är uppbyggd kring forskning och erfarenheter från tidigare decennium. Proven genomgår en testfas där 200 - 1000 elever deltar, för högsta kvalitet och reliabilitet eftersträvar skolverket en så stor elevgrupp som möjligt. Utformare av provet är olika lärosäten runtom i landet. Proven i svenska utformas av Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet, på uppdrag av Skolverket. När testomgången genomförts samlas den in och förbättras utefter de kommentarer som tillkommit från lärarna som varit med i testomgången. Genom detta test, samt de vetenskapliga grunder proven bygger på, menar Skolverket att "Därmed kan man säga att provuppgifterna i stor utsträckning är rensade från eventuella slumpmässiga fel som kan påverka resultatet". (Skolverket, 2013a).

Läraren har tillåtelse att ge eleverna förkunskaper genom egna berättelser och sammanhang innan de börjar läsa själva provdelen. Elever som läser svenska som andraspråk, är också en del av testomgången. På så sätt har hänsyn tagits till att proven skall passa även dem. Även om texterna kan vara långa så är det inte det avgörande huruvida texten kan bedömas som svår eller lättläst, menar Skolverket, viktigare är textens uppbyggnad, ordval och grammatiska struktur. (Skolverket, u.å.)

### **2.1.3 Provens utformning och syfte**

Nationella prov i åk 3 genomfördes för första gången läsåret 2008/2009, genom ett beslut från regeringen, som avgör i vilka ämnen och årskurser nationella prov skall genomföras. Provet i svenska och svenska som andraspråk liknar proven för de högre årskurserna beträffande innehåll och struktur. De områden som eleverna prövas i är läsning, skrivning, tal och samtal. Läsförståelsen mäts genom att eleverna läser en text, huruvida de förstått den mäts med flervalsfrågor. Skrivdelen utgörs av en faktatext eller instruktion som sedan bedöms utifrån stavning, formalia och hur sammanhängande texten är. Tal och samtalsdelen bedöms genom att eleven får redogöra för en händelse genom samtal i grupp. (Lundahl, 2009, s. 157-158).

För att göra provsituationen så avdramatiserad som möjligt är texten inbakad i en berättelse. Berättelsen handlar om två barn vid namn Nova och Troj, och löper genom provdelarna i både svenska och matematik. På så sätt kan eleverna känna igen berättelsen och återkoppla till den. Sammanlagt består de nationella proven i svenska av 8 delprov, samt en självreflektion som eleven ska göra. Så här ser delmomenten och tidsåtgången ut för respektive del:

<b>Delprov</b>	<b>Tidsåtgång</b>
Elevens självbedömning	ca. 20 min inklusive instruktion
<b>A</b> Muntlig uppgift (gruppuppgift)	ca. 60 min inklusive instruktion
<b>B</b> Läsa – berättande text	ca. 60–80 min inklusive instruktion
<b>C</b> Läsa – faktatext	ca. 60–80 min inklusive instruktion
<b>D</b> Enskild högläsning	ca. 15–20 min totalt (delproven genomförs samtidigt)
<b>E</b> Enskilt textsamtal	Samtidigt med moment D
<b>F</b> Skriva – berättande text	ca. 60 min inklusive instruktion (delproven genomförs samtidigt)
<b>G</b> Skriva – stavning och interpunktion	Samtidigt med moment F
<b>H</b> Skriva – faktatext	ca. 60 min inklusive instruktion

(Skolverket, 2013b)

I samband med att de nationella proven infördes för åk 3 läsåret 2008/2009 sammanställde Skolverket ett informationsblad riktat till föräldrar, där syftet med proven tydliggörs. Informationsbladet heter *Mål och nationella prov i åk 3 - information till dig som förälder* och kan laddas ner via Skolverkets publikationsdatabas. I detta informationsblad tydliggörs och förklaras varför elever i åk 3 ska genomföra nationella prov. Informationsbladet publiceras i januari varje år, fram till dess kan det aktuella läsas. I 2013 års version står att det huvudsakliga syftet med proven är:

- att bidra till att eleverna i större utsträckning når de uppsatta målen,
  - att visa på elevers starka och svaga sidor i ämnet, samt
  - att stödja en likvärdig och rättvis bedömning.
- (Skolverket, 2008)

Likvärdighet i de nationella provens sammanhang betyder att eleverna ska nå en lägsta garanterad kunskapsnivå. Skulle en elev ha svårigheter att nå målen är det viktigt att det upptäcks i tid, vilket de nationella proven bidrar till, enligt Skolverket. Detta ska i så fall underlätta för föräldrar om de anser att deras barn är i behov av särskilt stöd.

Skolverket skriver att de nationella proven i hög grad fyller en summativ funktion, vilket betyder att de ska fungera som en form av avstämning vid slutet av en årskurs eller kurs och visa vilka kvaliteter som eleven besitter i sina kunskaper. Det är dock tänkt att de nationella proven även ska kunna användas formativt som en del av den ordinarie undervisningen. (Skolverket, 2013c).

Vid slutet av årskurs 3 görs en samlad bedömning av elevens kunskaper, där resultatet från de nationella proven fungerar som stöd och en form av kvitto på att eleven uppnått lägsta garanterade kunskapsmål. Bedömningen dokumenteras i en kunskapsprofil och kan fungera som en utgångspunkt vid samtal mellan skola och vårdnadshavare. (Skolverket, 2008). En annan funktion som de nationella proven fyller är att de stämmer av huruvida undervisningen fungerat bra eller dåligt. Läraren kan använda provresultaten för att utvärdera vad som exempelvis saknats i undervisningen. På så sätt kan de nationella proven bidra till att utveckla undervisningen.

#### **2.1.4 Regler för de nationella proven**

De nationella proven omfattas av offentlighets- och sekretesslagen under tiden de återanvänds av Skolverket. Därför är de nationella proven under sekretess i tre års tid. Rektor på respektive skola ansvarar för att proven beställs i tid, samt förvaras på ett tryggt sätt så att ingen kan komma åt innehållet i förtid. Proven anländer till rektor en vecka innan provperioden påbörjas. Utförandet av proven måste ske under en av Skolverket bestämd tidsperiod, denna period är mellan vecka 11 och 20. Det är av yttersta vikt att skolorna följer dessa restriktioner för att provet ska genomföras på en nationell likvärdig nivå. Vid särskilda skäl kan proven göras under annan period i åk 6 eller åk 9, dock finns inga godtagbara särskilda skäl för åk 3, utan proven måste strikt göras under angiven period. Dock kan läraren komprimera provperioden ifall denne anser det vara lämpligt. (Skolverket, 2013d).

Tidsspannet är på drygt två månader för att läraren ska kunna anpassa provdelarna så att de på ett så naturligt sätt som möjligt faller in i den ordinarie undervisningen. När proven är genomförda skickas de in till Skolverket och sedan till Statistiska centralbyrån (SCB). Därefter publiceras resultaten till allmän beskådning på SIRIS. Till proven följer enkäter som läraren har skyldighet att besvara, detta för att Skolverket behöver lärarnas synpunkter för att kunna utveckla proven.

#### **2.2 Lärarens situation och undervisningens påverkan**

Det nationella provsystemet har alltså många berörda parter där läraren har en stor del i verkställandet av dem. Lärarens uppgift är att ge eleverna de bästa förutsättningarna att lyckas med proven, genom förarbete, genomförande och efterarbete. Tanken med proven är även att det ska finnas möjlighet för läraren att, via de nationella provens resultat, själv kunna utveckla och utvärdera sin undervisning. (Skolverket, 2013c).

Skolverket har i en större enkätstudie och en mindre intervjustudie som redovisas i *Det nationella provsystemet i den målstyrda skolan* (Skolverket, 2004a) försökt ta reda på hur lärare

och rektorer upplever de nationella proven i årskurserna 5 och 9. Något som framkommer väldigt tydligt i studien med lärarna i årskurs 9 är att de nationella proven ska underlätta deras betygssättning och att de ska få mer vägledning i hur deras elever ligger till kunskapsmässigt. Ett ord som ständigt dyker upp i intervju svaren är bekräftelse, att lärarna får bekräftelse på att de har rätt bild av elevernas kunskapsnivå. (Skolverket, 2004a). Hur mycket undervisningen påverkas av de nationella proven menar de är valfritt. Ett intressant resultat av undersökningen var att de lärare som upplever att de nationella proven påverkar undervisningen, är även de lärare som är positiva till proven medan de som inte alls tycker att proven påverkar undervisningen är de som är negativt inställda till proven. (Skolverket, 2004a, s. 39). De menar också att många lärare påverkar undervisningsinnehållet efter de nationella proven. Sedan 2011 arbetar vi efter en ny läroplan, LGR11, (Skolverket, 2011c) som har en större tydlighet kring vad det är för ämnesinnehåll som faktiskt ska beröras i de olika ämnena, det centrala innehållet. Detta centrala innehåll saknades i den tidigare läroplanen, Lpo94, (Skolverket, 2006) som var mycket mer tolkningsbar i sin beskrivning. Dock tyckte majoriteten av lärarna i undersökningen att nationella provens innehåll stämmer överens med mål och ämnesinnehållet i stort och därför behövs ingen specifik anpassning till just proven. (Skolverket, 2004a).

En tanke med proven är att de på lärarnivå ska fungera som utvärderande verktyg. Tanken med att återrapportera resultaten är att skolan ska kunna utvärdera och utveckla undervisningen. (Lundahl, 2010, s. 225). Man kan även se de nationella proven som ”ämnesdidaktiska verktyg” (Lundahl, 2010, s. 225) vilket innebär att man utifrån proven kan göra jämförelser utifrån olika elevgrupper och på så vis kunna fundera kring valet av arbetsmetod i undervisningen. På så vis utvärderar man ständigt sig själv, sin lärarroll och sin undervisning. (Lundahl, 2010).

Det man överlag kan uttyda ur både undersökningarna som skolverket gjort (Skolverket, 2004a) men även utifrån aspekter Lundahl (2010, s. 226) belyser så är det att lärarna i det stora hela tycker att de nationella proven innehållsmässigt är mycket bra men tyvärr tar upp för mycket tid och på så vis blir de en börda snarare än ett ”didaktiskt verktyg” då tiden till dem blir för knapp. Lundahl (2009) ifrågasätter Skolverkets skrift *Prövostena i praktiken* (2004b) som är en rapport som bygger på samma undersökning som *Det nationella provsystemet i den målstyrda skolan*. (2004b). Lundahl menar att lärarna där främst verkade ytterst positiva till användandet av de nationella proven. Dock framkommer det i undersökningen att det kanske inte får ut det maximala av dem utifrån didaktisk utveckling. Han menar att man i utvärderingen av nationella proven istället borde formulera frågor som ”Finns det andra sätt som är effektivare att få till stånd den ämnesdidaktiska utvecklingen?” (Lundahl, 2009, s. 168). Istället för att endast undersöka om det finns någon negativ påverkan på skolan, av de nationella proven, kanske man ska lägga fokus på hur man ska gå till väga för att så gynnsamt som möjligt arbeta med dem.

Lundahl (2009, s. 181) tar även upp problematiken med ett system där det summativa och mätbara blir så påtagligt och betydande. Han menar att lärandet och utvecklingen då kan komma i kläm och skymundan i strävan efter de bästa resultaten. Undervisningen blir då resultatstyrd snarare än styrd av lärandet. Han menar att skolan drar åt ett statiskt håll med alla mål som ska uppfyllas. Detta belyser han även i boken *Bedömning för lärande* (2011) “Lärarna får ett snävare perspektiv på vad kunskap och lärande är. I stället för att pröva nytt är risken stor att man hemfaller åt det säkra och enkla.” (Lundahl, 2011, s. 70).

Ett av syftena med de nationella proven är som sagt att upptäcka elevers styrkor och brister. Men vad man sedan gör med dessa styrkor och brister är oerhört viktigt. Hofvendahl (2010) menar att man kan se elevers kunskaper utifrån ett bristfokus. Med det menar han att man istället för att lyfta fram elevens styrkor endast ser till vilka brister som behöver ”fixas” och korrigeras. Detta i sin tur kan leda till att eleven känner sig negativt kritiserad. När man då arbetar med de nationella proven är det viktigt hur man förhåller sig till elevernas styrkor och brister, och bedömer det som ska bedömas, det vill säga elevens kunskapsutveckling.

Lundahl (2011) belyser vikten av en bra bedömning i skolan. Han sätter även denna vikt i relation till de nationella proven:

Det är också centralt att lärare känner till faktorer som bidrar till att reducera osäkerhet i storskaliga prov (reliabilitet). Pedagoger bör inte övertolka resultaten från externa test, som nationella prov. Sådana prov mäter delar av lärmålen, under omständigheter där långt ifrån alla elever kommer till sin rätt. Lärarna behöver kunskaper om hur de kan förbereda eleverna inför viktiga bedömningsprov, som nationella prov. De måste kunna tydliggöra för eleverna vad det är som bedöms, hur bedömningen går till och hur resultatet kan tolkas.” (Lundahl, 2011, s. 73).

De nationella proven ska verka som en summativ bedömning fast med ett formativt syfte (Lundahl, 2011, s. 87). Dock handlar det mycket om att läraren vet hur de ska använda proven formativt. En lärare som ständigt arbetar med bedömning som en del av undervisningen kanske lättare kan få in de nationella proven som en del av den istället för att endast ha dem till ett summativt syfte och en kontroll av elever/lärare/skola. (Lundahl, 2011)

Lindström (2005, s. 14) betonar vikten av formativ bedömning i skolan. Han menar att en elev inte får ut något av att i klassrumsmiljö få reda på hur långt man ligger efter, utan bedömning för lärande är snarare att säga hur eleven ska gå till väga för att utvecklas. Detta är en tydlig skillnad mellan det summativa och det formativa. Det formativa bör genomsyra all vår undervisning för att föra eleverna framåt i deras kunskapsutveckling.

Gudrun Erickson, har mångårig erfarenhet som projektledare för framtagandet av nationella prov. Erickson menar på att en vanlig uppfattning kring bedömning är att den inte är en del av undervisningen utan istället lever sitt eget liv. Hon delar inte denna uppfattning utan menar istället på att bedömning bör ses som en del i den didaktiska pedagogiska processen. Som pedagog bör man vara medveten om att en bra undervisning förutsätter och kräver bra bedömningsformer. Därför måste pedagoger ha en bred kunskap av olika bedömningsätt och bedömningsformer för att kunna möta varje enskild elev. Erickson menar att kort sagt handlar bedömning om bemötande och kommunikation. För att göra bedömning till något positivt och konstruktivt måste pedagoger kunna anpassa sitt språk till vem de pratar med. Det går inte att kommunicera på samma sätt till alla eftersom varje elev är olik. Genom att ha detta förhållningssätt kan man göra bedömning till en del av undervisningen för ett formativt syfte (Erickson, 2012, 16 april).

### **2.3 Elevens lärande och motivation**

Lärande är ett brett begrepp som innefattar många olika aspekter. Illeris (2007) diskuterar i boken *Lärande* vad lärande är och vad som krävs för att göra det möjligt. Illeris talar om tre

lärandedimensioner som förutsätter varandra i en lärandeprocess: innehållsdimensionen, drivkraftsdimensionen och samspelsdimensionen. Med innehållsdimensionen syftar Illeris på det vi kallar för kunskap, förståelse och färdigheter. I denna dimension kommer den lärande till insikt om vad den kan. Innehållsdimensionen är en inre process som sker mellan det innehåll som ska läras in och den lärande. Beroende på hur mycket den lärande kan lära sig beror på vilken motivation den lärande har för att ta sig an uppgiften. Det är detta som benämns som drivkraftsdimension, vilken innefattar motivation, känslor och vilja.

Innehållsdimensionen och samspelsdimension sker parallellt och förutsätter varandra i läroprocessen. Motivationen är det som ligger till grund för att innehållet ska vara möjligt att tas in och kunna bearbetas. De känslor som vi upplever när vi ska lära oss något ligger till grund för hur mycket vi kommer att kunna lära oss. Den tredje dimensionen är samspelsdimensionen. Till skillnad från de andra dimensionerna är detta en yttre process som berör det vi kommer i kontakt med i vårt lärande. Det kan innebära det vi kommer i kontakt med på nära håll, som lärare och klasskamrater, men också det som finns ute i vårt samhälle. Ju mer den lärande engagerar sig i samspelet desto större är möjligheten till ett lärande. (Illeris, 2007, s. 41-46).

Om man kopplar dessa dimensioner till nationella proven kan man reflektera över om provens innehåll är tillräckligt motiverande för att eleven ska kunna lyckas genomföra dem med ett gott resultat. Eftersom motivationen är grunden till allt lärande bör proven vara utformade så att eleverna finner de tillräckligt intressanta. Proven är också utformade så att det bara finns ett sätt att klara dem på. Men alla elever lär sig på olika sätt och genom olika metoder och därför kan ett prov med endast ett tillvägagångssätt bli missvisande. Eleven kanske hade klarat provens kunskapsmål om det fanns en annan möjlighet att nå dem. Illeris tar upp detta som ett stort motivationsproblem i dagens samhälle där vi ständigt är under press. ”Man ska inte bara lära sig mer, utan man ska också lära sig det rätta och på det rätta sättet för att smälta in friktionsfritt och konstruktivt i samhället och på arbetsplatserna”. (Illeris, s. 117).

Illeris (2007) menar på motivationen kan brista och individen blir lidande på så sätt att den känner press från sig själv genom att börja tvivla på sina kunskaper och förmågor. Det kan också bli för mycket med de krav och förväntningar som ställs på en utifrån. För vissa kan pressen leda till att man ökar prestationsförmågan och det blir en positiv utgång om man lyckas. Men i annat fall om man misslyckas att uppnå de mål som förväntas, leder det ofta till sämre motivation och sämre självkänsla. Det måste finnas en balans där utmaningarna är lagom stora och varken känns för betungande eller för simpla. (Illeris, 116-120).

Enligt den undersökning som gjordes 2003 med lärare inför och efter nationella prov, menar många lärare att majoriteten av eleverna var stressade och ängsliga inför proven (Skolverket, 2004a, s. 52). Varje individ har olika behov som måste tillgodoses för att lärande ska ske. Gardner menar på att människan från första början har sju olika intelligenser. ”Det innebär att naturen har utrustat människan med en rad potentiella talanger som det är omgivningens sak att odla och vidareutveckla”. (Gardner 1994, i Imsen 2007, s. 426). Intelligenserna rör det: språkliga, logiska-matematiska, musikaliska, spatials, fysiska, interpersonella samt naturintelligens. Gardner, pedagog och psykolog, ställer sig kritisk till skolans sätt att visa för eleverna att det finns flera sätt att lära sig på. Eleverna får inte den möjlighet att utveckla sina intelligenser vilket är otroligt viktigt för att hitta sitt eller sina sätt att lära. Gardner menar att det finns flera sätt att

vara intelligent på och inte bara den numeriska eller verbala förmågan som skolan allt som oftast fokuserar på. (Gardner 1994, i Imsen 2007, s. 428).

I årskurs 3 och 4 ställs det mer krav än tidigare på elevernas kunskaper och förmågor i ämnet svenska. Texterna blir längre och variationen på genrer blir mer vanlig. För att eleverna ska kunna behärska dessa texter ställs det stora krav på avkodningsförmåga, den allmänna språkliga förmågan och förmågan att kunna röra sig i olika texter. Att kunna behärska denna typ av förmågor innebär att läsning måste vara automatiserad. (Skolverket, 2011b, s. 13). Det nationella provet i svenska för årskurs 3 innehåller bland annat en sådan uppgift där dessa förmågor måste behärskas. Detta innebär att de elever som inte kan avkoda en text på automatik får det svårt att lyckas med denna typ av uppgifter.

En grupp elever som blir hårt drabbad av detta är elever med annat modersmål än svenska. Kort sagt har dessa elever långt ifrån samma förutsättningar att lyckas uppnå de förväntade mål som nationella proven i svenska innefattar. Detta kommer också fram i en intervjustudie med lärare i årskurs 5 och 9 inför och efter nationella prov. ”Betydligt fler lärare som undervisar i klasser med minst en fjärdedel elever med annat modersmål instämmer att proven faktiskt missgynnar denna grupp” (Skolverket, 2004a). Även om elever med svenska som andraspråk bedöms utifrån andra kriterier än elever som har ämnet svenska, är frågan hur rättvist resultatet blir av att få en uppgift som är alldeles för svår att göra.

Hanna Eklöf, forskarasistent inom utbildningsvetenskap, menar på att motivation kombinerat med kunskap inför ett prov är otroligt viktigt för ett bra provresultat. Men har man inte kunskapen är det svårt att hålla motivationen uppe vilket i sin tur påverkar provresultatet negativt. Hon menar vidare att lärarens förhållningssätt är otroligt väsentligt för hur eleverna kan prestera på prov. Enligt undersökningar som gjorts i samband med prov visar resultatet på att de elever som varit väl motiverade också har uppgett att deras lärare haft en positiv attityd genom att vara entusiastisk och peppa eleverna. (Skolverket, 2011a). Precis som tidigare nämnts är det viktigt att undvika ett bristperspektiv och istället tänka i ett framåtperspektiv. (Hofvendahl, 2010).

### 3. Metod och material

Utifrån ovanstående avgränsningar syftar examensarbetet till att belysa hur lärare och elever upplever att de nationella proven i svenska för årskurs 3 påverkar lärandeprocesserna i skolan. Detta innebär att både lärare och elever ska komma till tals genom att vi studerar proven utifrån båda aktörernas perspektiv. Studien är att betrakta som en fallstudie, som bygger på samtalsintervjuer med flera lärare och elever. De resultat vi finner kommer därför snarare att problematisera synen på de nationella proven i svenska för årskurs 3 och i bästa fall fördjupa förståelsen för hur lärandeprocessen påverkas av dessa prov. För att få mer generella kunskaper krävs att andra undersökningsmetoder används och att framför allt andra, och statistiskt säkerställda, urval görs. Sådana undersökningar har gjorts kring de nationella proven. Bland annat gjordes en undersökning 2003 där man genom en stor enkätundersökning samt en mindre intervjustudie utvärderade de nationella proven. Denna studie har presenterats i två olika rapporter, dels *Det nationella provsystemet i den målstyrda skolan* (2004a) där fokus mest ligger på “Hur omfattande är det nationella provsystemet? Varför har vi ett nationellt provsystem? Vad kostar det? Hur används det? Varför ser det ut som det gör? Uppfyller det sina syften?” (2004a, s.

3). Samma studie presenteras även i rapporten *Prövostenar i praktiken* (2004b) då med mer fokus på användarnas uppfattning av dem, elever, lärare och rektorer. Denna omfattande studie som ligger till grund för dessa rapporter genomfördes innan man förändrade de nationella proven. De nationella proven berör nu andra årskurser än tidigare. Även om urvalet i denna undersökning är både stort och statistiskt säkerställt belyser den inte lärares och elevers upplevelse av de nationella proven i svenska för årskurs 3.

För att göra det har vi sammanställt två olika intervjuguider, en för lärare och en för elever. Intervjuguiderna är uppbyggd utifrån olika teman. Frågorna är i sin tur baserade på vårt syfte och våra frågor. Anledningen till att vi valde en kvalitativ metod framför en kvantitativ metod är att syftet med arbetet är att få en förståelse för vilka upplevelser som existerar hos lärare och elever. Detta tror vi är möjligt genom en kvalitativ metod genom samtalsintervjuer. Om frågeställningen gäller att förstå eller att hitta ett mönster framför att ta reda på hur många eller hur ofta, ska man välja en kvalitativ metod framför en kvantitativ. (Trost, s. 32, 2010).

Elevintervjuerna genomfördes med elever i årskurs 4 från en skola där en av oss gjort sin verksamhetsförlagda utbildning. Då eleverna gick i årskurs 4 hade de terminen innan gjort de nationella proven i svenska i årskurs 3. Genom att intervjua elever som redan hade gjort proven kunde vi ta del av deras upplevelser och vad de kom ihåg från proven. Hade vi valt att intervjua elever i årskurs 3 som ännu inte hade gjort proven, hade vi kanske olyckligtvis kunnat bidra genom att späda på den ängslan som kan komma i samband med stora prov. Elevintervjuerna hölls enskilt och dokumenterades med hjälp av papper och penna. Även lärarintervjuerna hölls med lärare som var verksamma i årskurs 3 och 4 från skolor där vi genomfört vår verksamhetsförlagda utbildning. Dessa intervjuer dokumenterades med hjälp av ett inspelningsbart hjälpmedel.

Vi valde att göra intervjuerna enskilt för effektivitetens skull och för att kunna få möjlighet att ta del av så många olika erfarenheter och upplevelser som möjligt. Gemensamt för båda lärar- och elevintervjuerna var att vi anpassade oss utifrån varje individ i våra samtal. Frågornas ordningsföljd kom därmed att se olika ut beroende på vilka svar vi fick från respondenten. Följdfrågor formulerades utifrån respondentens egna svar. Trost (2010) benämner detta som standardisering och i vårt fall bli det därför en låg sådan (Trost, s. 39). Risken med en hög standardisering är att respondenterna uppfattar oss som auktoritära och kan känna sig pressade i intervjusituationen. Eftersom vi var ute efter ett samtal med ärliga svar var vi tvungna att se till att respondenterna kände sig trygga och ville berätta.

### **3.2 Etiska hänsyn**

Inför våra intervjuer har vi följt de krav som Vetenskapsrådet (2009) nämner i skriften *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Utifrån informationskravet informerades vi våra respondenter om att deltagandet var frivilligt och att de när som helst kunde välja att avbryta sin medverkan. Enligt samtyckeskravet frågade vi om samtycke från elevernas vårdnadshavare då de var minderåriga. Vi informerades också våra respondenter om att intervjuerna var anonyma och inte skulle utlämnas till obehöriga, det vill



säga att det endast var vi som genomförde studien som tog del av uppgifterna. Detta är i enlighet med konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. (Vetenskaprådet, 2009).

## 4. Resultat

Vi har genomfört intervjuer med lärare och elever för att kunna se de nationella proven ur olika perspektiv. Dels hur elever upplever proven, samt hur lärarna upplever dem och deras inställning till dem men även lärarnas bild av elevernas upplevelser av proven. Resultat redovisas i två kapitel, ett för lärarintervjuerna och ett för elevintervjuerna.

### 4.1 Lärarintervjuer

Vi har genomfört sex lärarintervjuer för att få inblick i hur olika lärare arbetar med de nationella proven och hur de upplever proven, dels utifrån sin egen del men även utifrån elevernas. Lärarna vi valt ut jobbar på olika skolor i Göteborgsregionen, med undantag för två lärare som arbetar på samma skola och i samma arbetslag. Alla lärarna har genomfört de nationella proven i årskurs 3.

Vi har valt att lägga alla citat som egna indragna stycken med ett något mindre typsnitt för att förtydliga.

#### 4.1.1 Lärarnas allmänna inställning

Det som genomsyrar nästintill alla intervjuer är att lärarna uppfattar proven som oerhört tidskrävande. Inte nog med att genomförandet av dem tar lång tid utan även rättning och bedömning av dem tar mycket tid i anspråk. Vad som också framkom av svaren är att de nationella proven tog tid från den ordinarie undervisningen, vilket fick en lärare att känna, att något som det skulle kunna arbetas med under våren fick ge vika för att hinna med de nationella proven. Angående provens innehåll ansåg läraren att det var en repetition av vad som gjorts under läsåret, varav mycket tid till att driva lärandet framåt försvann till förmån för repetitionstid genom de nationella proven.

Jag kan tycka att det tar för mycket tid. Det tar mycket tid ifrån undervisningen, de lär ju sig inget nytt under proven [...] Det tar så pass mycket tid, så man hinner ju inte alltid fortsätta att lära dem mer under våren, på grund av att det är nationella prov. För något måste man ju ta bort när det är de nationella proven.

En annan inställning till proven som vi kunde tyda ur intervju svaren var att de allra flesta tolkar proven och använder dem utifrån en avstämningsfunktion: att det är en hjälp till att se hur eleverna ligger till och om de är på rätt väg i undervisningen. Samtidigt uttrycker de att det inte förekommer några överraskningar i elevernas provresultat utan det är mer en bekräftelse på sådant de redan vet. En lärare tyckte framför allt att det var väldigt svårt i bedömningssituationen. Läraren tyckte att svårigheten låg i att få till en likvärdig bedömning.

Men om tanken är att det ska vara ett prov som alla gör och att man ska bedöma lika så är det ju inte riktigt så. [...] Det jag bedömer kanske någon annan bedömer på ett annat sätt. Så där blir det ju tycker jag, väldigt skevt. Hade man velat ha en likartad bedömning hade nog skolverket fått tillsätta en grupp som rättade alla proven. Då hade det kanske blivit en likartad bedömning. För så tycker jag inte riktigt att det är nu. Även om det

finns hjälp på skolverket, det här med bedömningsstöd, så är det ju ändå lite individuellt utifrån varje lärare att bedöma.

Det finns dock andra lärare som anser att skolverkets bedömningsmallar är goda nog till att genomföra en bra bedömning och upplever inte att bedömningen är särskilt svår. Däremot upplevde en lärare att en generell nationell bedömning på många vis var missvisande och orättvis. Detta på grund av omständigheter och förhållanden skolor emellan som gör att förutsättningarna för en nationell likvärdig bedömning i princip är omöjlig.

Jag tycker inte man kan generalisera bedömningen över hela Sverige på ett nationellt prov när man har flera elever med svenska som andraspråk. Hade mina elever fått stöttning via sitt eget språk tror jag flera hade klarat det. Nu blev det ju inte så. I många fall tror jag att skolans resurser påverkar resultatet, vissa skolor får ju mer resurser som då kan läggas på förberedelserna. I min skola är det tufft när det dyker upp nyanlända elever titt som tätt exempelvis. Så mycket tid går åt till sociala frågor. Att göra en rättvis bedömning sett över hela landet tycker jag inte går med tanke på hur olika förutsättningarna är, se bara på Göteborg, hur segregerat det är.

Beträffande detta framkom från en annan lärare vi intervjuade att de nationella proven var bra då det var det enda tillfället som fanns för att mäta sig med resten av landet. Dock uttryckte denna lärare att det fanns vissa dilemman med proven beträffande att de inte fick lov att anpassas till den enskilde elevens situation och behov:

Jag tycker proven är bra, men hade egentligen velat ha möjlighet att välja bort vissa delar av proven. Om man har elever som man vet kommer misslyckas, varför ska man då tvinga på dem ett prov som visar dem svart på vitt att de misslyckas, det är bara löjligt. Den stämpeln är farlig.

#### **4.1.2 Proven - en del av undervisningen**

I stora drag uttrycker lärarna att de vill använda proven som en del av undervisningen. En lärare ser det som ett paket med lektionsplaneringar som hon använder sig av, likt ett temaarbete. På frågan hur hon tycker att nationella provens kvalitet som lektion kan sättas i relation till den egna lektionsplaneringen menar hon att det inte alls är någon större skillnad, för nationella proven i sig är inte helt fantastiska enligt henne.

När lärarna talar om att göra proven till en del av undervisningen trycker många av dem på att det är viktigt att avdramatisera dem vilket man gör genom att fasa in dem i den vanliga undervisningen. Även om intentionen är att avdramatisera, uttrycker en lärare svårigheterna i det också:

Det är ett åläggande, det här ska du göra. Hade jag inte behövt göra det hade jag inte gjort det. Men då försöker jag ju, eftersom jag måste göra det, försöker jag göra det som en del av undervisningen att det ändå ingår. Men det blir en provsituation. I alla fall när jag har gjort det. Jag har inte kommit på något bättre knep eller så för att underlätta för dem som tycker det är jobbigt.

Även om det finns de som ser det som ett åläggande och något du måste göra eller som vilken lektionsplanering som helst så finns det lärare som tycker att de nationella proven är till stor hjälp för undervisningen. På frågan om nationella proven kommer in som en naturlig del av undervisningen får vi från en lärare ett solklart ja. Hon uttrycker även sin allmänna inställning som:

Den är positiv. De här två gångerna, de jag mest refererar till, då så tycker jag att de har varit till stor hjälp i undervisningen. Man kan säga att nästan i ett halvår jobbar man med eleverna för att de ska nå de här målen och att det är som en avstämning en god hjälp att känna att man har koll på hur barnen ligger till.

Denna lärares positiva inställning och åsikt att de nationella proven faller väl in i den ordinarie undervisningen går helt emot en av de andra lärarnas åsikt:

Jag tycker de är onödiga och att de inte behövs, det man ser att barnen inte kan, det vet man mycket tidigare. Jag tycker det har blivit en hysteri om de nationella proven. Det är nästan så att skolorna profilerar på att de har barn som klarar sig på de nationella proven. Och sen så får man ändå ingen hjälp om det visar sig att några behöver stöttning. Det är ju tänkt att de ska flyta in och passa in i den ordinarie undervisningen, men det gör de ju inte, det liksom, det är ju grejer som vi gjort, en repetition.

På frågan hur sista terminen i årskurs 3 påverkas av de nationella proven svarar en annan lärare:

Det gör det ju, än är man lite tagen på sängen för man har ju tänkt göra saker på våren i trean och så tar nationella proven väldigt mycket tid. Så har man vissa temaarbeten, men man får se till att vara klar för de nationella proven tar väldigt mycket tid av det här som man kanske hade tänkt göra. Och då kan man ju också fundera lite på – är det så vi ska jobba i skolan? Ska vi testa barnen? Är det inte bättre att då jobba på som man ska, för proven tar väldigt mycket tid av den vanliga undervisningen. Men det är väl vi som lärare som får planera om och tänka om.

#### **4.1.3 Före, under och efter - det praktiska arbetet**

När lärarna skulle beskriva hur de använder sig av proven i förarbetet, genomförandet och i efterarbetet skilde det sig i hur respondenterna gjorde. Alla lärarna var dock överens om att man börjar prata om provet redan i början på trean och på så vis förbereder eleverna på att provet kommer till våren.

En lärare uttryckte att i förarbetet med proven låg fokus mest på att repetera det eleverna arbetat med tidigare och det de ska kunna. Så hon lade fokus på områden de inte arbetat med på ett tag för att det skulle ligga färskt i minnet för eleverna. På frågan om eleverna var medvetna om att denna repetition var för de nationella proven svarade läraren:

Vi pratar väl inte så mycket om att vi repeterar inför de nationella proven. Vissa gånger säger vi att: Ja, nu är det träning inför de nationella proven så att ni är vana vid hur det kommer se ut. Och vi kanske tränar dem på en provsituation för det är ju ändå lite speciellt. Men egentligen så tränar vi de flesta gångerna för att nå målen i årskurs 3 så det är egentligen det de är medvetna om att det här ska jag klara när jag går ut årskurs 3, så då pratar man ju mer om det än de nationella proven.

När en annan lärare talade om arbetet med de nationella proven, ställde hon sig frågande till hur man kan genomföra en examination på kunskapskrav som gäller hela årskurs 3 om man börjar med proven redan tidigt under vårterminen. Hon menar att man då inte hunnit färdigt med hela treans kurs, framför allt inte om man går efter läromedlet som är anpassat efter att man faktiskt har vårterminen på sig också. Hon frågar sig därför om man ska vara klar med alla moment före de nationella proven så att treans kurs, som hon benämner det, är färdig att examineras när man börjar med de nationella proven. För ska man jobba med repetition likt läraren som nämns ovan så krävs det ju att alla moment är genomförda.

Man får göra en röd tråd, och jag som lärare får börja tänka om lite. Där på våren i trean så är det en period av nationella prov, och då är det ju så att till dess måste jag vara färdig med allt centralt innehåll. Så egentligen har de ju inte hela trean på sig att lära sig treans kurs så att säga. Utan den ska vara klar innan de nationella

proven. Om man ska vara krass så är det ju faktiskt så. Då kanske man ska ha nationella proven på hösten i fyran kanske? Så att du hinner få hela trean på dig att lära dig allting. Svenska är det lite skillnad för där jobbar man på ett annat sätt.

Detta svar kan jämföras med tidigare givet svar ovan, där en annan intervjuad lärare antydde att det egentliga innehållet i de nationella proven var repetitionsövningar, varför ordinarie undervisning får maka på sig.

En annan lärare utvecklar lite mer hur hon arbetar förberedande med de nationella proven och talar om att de på skolan har en gemensam syn på att de nationella proven ska ingå som en del av undervisningen, och därför läggs allt annat arbete åt sidan under den perioden man arbetar med de nationella proven. Detta motiverar de med att arbetet med proven även det är en lärandesituation att ta tillvara på. Samma lärare uttrycker även att det är viktigt att man som lärare är väl förberedd på vad proven tar upp.

Innan ska man ju veta ungefär vad proven tar upp så att barnen är förberedda på rätt grejer. Det är ingen ide att lägga fram ett prov som handlar om geometriska former som man inte har pratat om innan eller inte kommit till den nivån och låta alla misslyckas istället för att låta alla ha fått jobba med det och träna på det och så innan. Så det tycker jag är jätte viktigt att de får känna att de vet vad de ska kunna innan man lägger provet framför dem och framför allt eftersom detta är första gången de gör prov. Det skulle ju vara fruktansvärt att de första gången känner att provet är någonting man gör för att visa att man inte kan. Man har ju en aning om vad proven berör och jag kan ju välja vilken ordning jag gör dem ganska mycket.

En annan av de intervjuade framförde att hon inte arbetade på något särskilt sätt med de nationella proven, men att hon skulle göra det, om det blir aktuellt att hålla i de nationella proven igen:

Jag gjorde inte det, eftersom det var en så pass ny situation för mig. Nu gick det bra för just den klassen ändå. Jag följde bara kursplanerna och hur de andra lärarna gjorde med sina klasser. Så jag arbetade inte på något speciellt sätt. Men om jag skall hålla i proven igen, så hade jag gjort det. För då vet jag ju lite mer på ett ungefär vad proven tar upp. Så då hade jag arbetat mer målmedvetet mot proven. Jag hade anpassat undervisningen lite efter vad som tas upp i de nationella proven, och det är ju fel egentligen. Men någonstans så, i slutändan sitter du ju där med de som misslyckades på proven och skall prata med deras föräldrar och, ja det tas ju upp i personalgruppen också hur det går för de olika klasserna, då blir det ju svart på vitt och då är det ju inte så himla kul att sitta där heller, så därför hade jag anpassat min undervisning efter proven.

Ett par av de intervjuade lärarna ansåg att de märkte en skärpning hos eleverna, när de nationella proven kom på tal. Eleverna blev alltså mer motiverade till att arbeta i klassrummet om det nämdes att innehållet kunde liknas det som skulle komma på de nationella proven. Dock antydde en av de lärarna, att trots en generell positiv konsekvens genom en skärpning hos eleverna fanns det skuggsidor i form av att vissa elever upplevde stress:

Det syns en skärpning, och flertalet gör sitt allra bästa och är väldigt noggranna när de skall göra dem. Man kan ta upp lite att "det här kan vara bra att kunna inför de nationella proven", då skärper sig många och jobbar hårt i klassrummet. Men att några blir väldigt stressade av det och, man märker det under hela terminens gång, de vet att proven skall komma och stressar upp sig, det är ju negativt.

En av lärarna tar upp vikten av att prata med elevernas föräldrar redan i början av trean och att hon alltid hänvisar dem till skolverkets hemsida för information om vad de nationella proven faktiskt innebär. Under provperioden är alla lärare överens om att det bara är de nationella proven som gäller och arbetet med dem. Den lärare som såg de nationella proven som

lektionsplaneringar delar denna syn med en annan lärare som också hon uttrycker det som en manual man följer:

Sen tycker jag att lärarhandledningarna är väldigt bra: det här ska du göra, det här ska du säga. Så att det kan ju ses som en fördel att då behöver du inte planera så mycket annan undervisning utan du har det och du följer en manual.

Efter provet är lärarna överens om att det är viktigt att gå igenom resultat så fort som möjligt med eleverna. En lärare rättar proven så fort de är klara, så att eleverna kan få sina resultat redan nästa dag. När eleverna får sitt resultat sitter hon en och en med dem och pratar om hur det gått; vad som gick bra och vilka svårigheter som fanns och vad det nu går att jobba vidare på. Hon använder den summativa bedömningen formativt.

Så det är ju mycket efterarbete på så sätt och så skriver jag ju mycket där på svenskadelen där de har skrivit berättande texter och faktatexter där har jag ju verkligen, som sagt, följt skolverkets mallar vad man ska titta på, och skriva rubriker och berätta för barnen hur de har klarat varje del. Och det är egentligen där jag har gett en formativ bedömning i hur de ska göra för att förbättra sig på det området. Men jag tycker också det är väldigt bra för de har gjort ett jättearbete med massa prov och då är det ju viktigt att jag också följer upp det och visar verkligen resultatet och hur viktigt det har varit och hur duktiga de har varit.

Så arbetar även fler av lärarna. De talar också om vikten av att bjuda in föräldrarna till att se allt arbete eleverna gjort med de nationella proven. Läraren som citeras ovan bjuder även in till öppet hus för att läraren själv ska kunna mingla runt med föräldrar och elever när de kikar på proven. Två av lärarna uttrycker det som viktigt, att föräldrarna kommer och får se alla prov som eleverna gjort för att verkligen få se vilket jättearbete det är som eleverna faktiskt gör.

Beträffande tid till att rätta proven och tiden efter provet uttryckte en av respondenterna:

Jag fick ingen tid avsatt för att rätta proven, oerhört tidskrävande, med tanke på alla utvecklingssamtal som skall vara i samband, plus att de ska skickas in till skolverket. Efter var det oerhört stressigt. När jag fick proven så anpassade jag undervisningen efter vad som dök upp i de, jag blev klassföreståndare för klassen på höstterminen i årskurs 3, så det påverkade ju en del. Det tog tid att få uppfattning kring var eleverna låg kunskapsmässigt och dokumentationen om dem var tyvärr bristfällig, jag var deras fjärde klassföreståndare på kort tid.

En lärare utvecklar dock inte svaret så mycket utan säger att efterarbetet går till på följande sätt:

Efter så ser man ju vilka områden man behöver lägga fokus på och det är ju också ett syfte med de nationella proven att man ska se vad gruppen behöver träna på, och då får man ju istället då repetera det som klassen har brister i.

Lärarna fick också frågan hur de använder sig av resultaten på proven. En lärare säger att proven redan bekräftar det hon visste om eleverna och gruppen, och då vet hon ju redan vad de behöver träna på. Så hon menar att hon mer använder sig av resultatet för att se det inte kommer några överraskningar.

När de sedan gjort proven handlar det för lärarna om att reparera det eleverna inte kan. Men det finns olika bilder av huruvida tiden finns till det. En lärare säger, utan att utveckla svaret vidare, att det absolut finns tid till att reparera den kunskapsbrist som finns i gruppen, medan en annan lärare menar att det är alldeles för lite tid kvar av trean för att kunna ”reparera” på individnivå.

Att lyfta allmänna kunskapsluckor i klassen ser hon däremot som möjligt, däremot att jobba med varje individ och dess kunskapsluckor ser hon som ett för stort och tidskrävande arbete för att hinnas med efter proven, i slutet på trean. Därför ser hon det som oerhört viktigt att det sker en bra övergång till fyran, och att lärarna där får information om vilka utvecklingsområden eleverna har. De som har misslyckats totalt på proven ska även få möjligheten att göra om dem i fyran.

En av de respondenterna menade att tid fanns till att reparera de brister som någon elev visat, så länge det inte rörde sig om att gruppen som påvisade bristande kunskaper blev för stor. På följdfrågan huruvida det fanns tid för att lära ut och reparera kunskapsbrister efter de nationella proven svarade denne:

Ja, det hinns med. För förhoppningsvis så är det ju inte så många som inte klarat proven. Men är det många och man är i en annan skola, med exempelvis flera nyanlända elever som jag varit innan, där flera kan tänkas missa, då finns det ju inte tid för det. Men om det är som här runt 80-90 procent som klarar det så finns det tid för det.

Angående tiden efter proven och vad som händer, då nämnde samtliga respondenter att resultaten skickas in till Skolverket för att granskas och publiceras. En lärare ansåg att denna punkt i princip var huvudsyftet med utförandet av de nationella proven:

Alltså det här med nationella proven handlar inte om att ge de elever som inte klarar dem någon stötning, utan det syftar till att jämföra resultatet nationellt, känner jag. Skolan brister i att det snackas om att det skall till resurser och allt ska vara korrekt och för eleverna, men resurser saknas, åtminstone på min skola.

När det kommer till frågan om resurser och om resultaten från de nationella proven har någon påverkan för att ge tillräckliga sådana svarade en annan lärare:

Men med resultaten från de nationella proven kan man ju kanske trycka mer och hoppas att de får den hjälpen fortsättningsvis i fyran. Man kan trycka mot skolledningen också, men om det nu blir nått... det är ju, pengar, det är ju hela tiden dessa pengar, tyvärr.

#### **4.1.4 Lärarens roll i genomförandet av de nationella proven**

Lärarna fick frågan om de kände att deras lärarroll utvecklades i genomförandet av de nationella proven och i resultatet de fick fram, om de själva fick med sig något som de kunde utveckla. En lärare tyckte att det enda hon fick med sig var möjligtvis hur man skulle lägga upp undervisningen och hur mycket tid varje moment och centralt innehåll borde ha. Hon använde sig av geometri som exempel, då det under ett prov blev tydligt att hon arbetat alldeles för lite kring det med sin klass. Då bar hon med sig att hon bör lägga mer tid på det som ett exempel.

En annan lärare tyckte också att hon fick en tydligare bild av vad det är som är viktigt att lägga fokus på och vilka områden som är mest väsentligt att lägga ner tid på.

Det är att det är nationellt, det här är målet, det här är fokus, det här är de viktiga frågorna det är det vi ska jobba med.

Hon tror att ju mer vi jobbar med proven, desto mer påverkar det vårt arbetssätt och sätter sig i ryggmärken. Denna uppfattning delade fler av respondenterna, som menade att erfarenhet spelar

roll. En lärare uttryckte att just lärarens erfarenheter kan spela en allför avgörande roll för elevernas prestation på proven:

Ja jättemycket, när det gäller nationella proven. Jättemycket, otroligt mycket, för som jag som bara haft nationella proven en gång, om jag hade gjort det här år efter år och haft flera årskullar så vet jag, till slut så vet man ju på ett ungefär vad som tas upp på proven. Så det påverkas otroligt mycket tror jag. Alldeles för mycket tyvärr. [...] det blir ju en viss rutin i det här med att ha nationella prov och, om du är ny som lärare så blir du ju lite stressad själv också. Och det märker ju eleverna av: att det här är en ny situation för läraren också.

En lärare började diskutera problematiken i att vara för läromedelstyrd i sin undervisning. Hon menar att hon vid genomförandet av proven märkt att de tar upp moment som läromedlet inte berört ännu. Detta är något hon bär med sig i sitt arbete nu efter att ha upptäckt det under proven, att hon faktiskt rör sig utanför läromedlet.

På frågan om det fanns möjlighet till pedagogiska diskussioner utifrån de nationella proven, i lärarlag eller andra arbetsgrupper skilde sig respondenternas svar. En lärare sa att hon aldrig varit med om det och att hon inte ens visste att nationella proven kunde ha den typen av utvecklande funktion. Medan en annan lärare berättade att de vid något tillfälle fått sitta i tvärgrupper tillsammans med lärare från andra skolor i stadsdelen. Tyvärr, tyckte hon, föll det inte ut så bra, då det låg väldigt fel i tid och inte i fas med proven.

Antingen hade man inte gjort proven eller så hade man inte rättat dem eller så var det alldeles för tidigt som vi hade något möte när vi inte hade fått proven än, där vi skulle förbereda oss i hur vi skulle göra en gemensam bedömning men vi visste inte vad vi... det var svårt att göra generella bedömningar när vi inte hade sett proven. Men annars är väl det en god tanke att man sitter i tvärgrupper.

Lärarna fick även fundera över huruvida de upplevde de nationella proven som en kontroll av dem själva och deras lärarprestation utifrån det eleverna presterar på proven. En lärare betonade att hon inte alls känner någon prestige i det och att hon inte alls ser proven som ett betyg på hur bra hon är som lärare, medan en annan sa att det såklart inte gick att komma från den känslan av att man även blir bedömd som lärare.

Lite så är det. Absolut. Men det är nog orättvist att säga så när man tänker på hur olika elevunderlag det finns på olika skolor. Samtidigt så tror jag inte att inte någon annan hade kunnat göra samma sak och fått barnen att lyckas det tror jag nog men det är ju skönt att veta själv att man också gjort det.

Detta leder oss in på frågan vilken roll de tror att läraren har i genomförandet av proven. Läraren som är citerad ovan trodde att läraren och hennes prestation i genomförandet spelar en väldigt stor roll för genomförandet av de nationella proven. Hon menar att man som lärare har en väldigt stor frihet i hur man väljer att lägga upp proven samt hur man väljer att presentera dem. Hennes mål, och det hon upplever som meningen är att man ska hjälpa eleverna och ge dem alla möjligheter att klara av proven istället för att sätta dit dem. Hon tror att om man slarvar i presentationen av proven och genomförandet av dem så ger det en negativ bild av provet och att det i sin tur leder till ett negativt resultat. Så därför menar hon att läraren har en stor roll i genomförandet av dem. Hon avslutar med att säga:

Vad viktigt det är att vi blir duktiga på att genomföra dem, att jag får göra proven många gånger nu. Det måste ju göra att jag blir bättre på det också.

#### 4.1.5 Lärarnas uppfattning av elevernas inställning till de nationella proven

När lärarna skulle beskriva sin bild av elevernas inställning till proven så skilde sig svaren lite åt. En lärare, som var väldigt positiv till proven, tyckte att eleverna verkar tycka om proven och tycker att det är spännande att göra dem.

Mycket med hjälp av att proven är upplagda som en berättelse, saga, och man kan göra det lite spännande runt omkring. Att man kan avdramatisera själva provsituationen genom att läsa sagorna först och att man börjar med att låta dem göra gruppuppgifter så att de slappnar av och att de känner att det här var inte så farligt och att jag klarar det här. Och att man har förväntningar på att alla ska lyckas, alla ska klara det, att de vet om det. Jag sätter dem inte inför någonting som de inte kommer att klara av utan det här är bara en avstämning för att visa det också.

När hon fick frågan om de elever som inte klarade av proven, sa hon att det oftast inte var några problem för dem, eftersom de redan innan provet visste om det. Hon nämnde även att det elevunderlag de har på skolan kan påverka inställningen till proven, då nästintill alla klarar proven. Gör de inte det beror det oftast på tydliga läs- och skrivsvårigheter eller andra diagnoser.

En annan lärare tror att provsituationen är väldigt påfrestande för eleverna och framkallar en ängslan, vilket gjort att hon har en negativ inställning till proven.

Det kanske är bra för barnen samtidigt som det är dåligt för vissa barn. De som kanske inte klarar nationella proven och godkäntnivåerna, för dem är det ju jobbigt. Och en provsituation för många barn är ju jättejobbigt även om dom är jätteduktiga. Och de är ju bara nio år vissa av dem och faktiskt kan stressa upp sig jättemycket så att de bara sitter och gråter när de gör provet, för det har jag varit med om.

Denna åsikt delas av en lärare som ansåg att förutsättningarna för vissa elever är långt ifrån optimala, och den stämpeln som ges av att inte klara proven blir en oerhört tung ryggsäck att bära för en nioåring. Den lärarens uppfattning om hur eleverna upplevde de nationella proven var allt annat än positiv:

De var oroliga, man märkte det på några elever, de som är väldigt ambitiösa var oroliga, de svaga fick på något sätt bekräftat att de inte var tillräckligt bra. De var många i min klass som inte klarade dem, och i och med att de var så många delmoment blev det ännu värre för dem. Att inte klara det en gång är tungt, att få den stämpeln och misslyckas 16 gånger är riktigt opedagogiskt. Många elever blev väldigt ledsna, egentligen hade man ju velat arbeta efter var de låg till kunskapsmässigt. Men proven måste ju göras. Man borde kunna anpassa delarna till de svaga eller nyanlända som var en orsak till att många av mina elever inte klarade proven, men det gick inte. Hade det varit enbart ett prov per ämne tror jag att det varit bättre, nu fick många en stämpel av att de kände att de inte dög i den svenska skolan.

För att undvika denna stress och provängslan tyckte flera av lärarna att det är viktigt, hur man förbereder eleverna och ger dem de bästa förutsättningarna för att minska stressen. En lärare berättade att det framförallt i den muntliga delen var viktigt att eleverna fick göra den i en grupp med elever som de känner sig trygga med så att elevernas kunskaper kommer till sin rätt och stressen minskar. Hon menar att det organisatoriska är viktigt för hur eleverna upplever de nationella proven.



## 4.2 Elevintervjuer

Elevintervjuerna genomfördes med 13 elever varav sju var pojkar och sex flickor. Eleverna gick i årskurs 4 på en F-5-skola i ett villaområde. Syftet med dessa elevintervjuer var att få en uppfattning om vilka upplevelser och tankar eleverna hade från de nationella proven i årskurs 3.

Intervjuguiden är indelad efter olika teman med områden som berör skolan i allmänhet, ämnet svenska och upplevelser från de nationella proven. Som tidigare berörts under avsnittet metod och material var vi noga med att hålla en låg standardisering. Det vill säga att ambitionen var att anpassa frågorna efter individens svar. En oroande tanke vi hade inför elevintervjuerna var hur ärliga elevernas svar egentligen skulle bli. Eftersom vi har en maktposition i förhållande till eleverna, kan risken bli att de gav det svar som de trodde att vi ville höra. Därför var det viktigt att redan från start försöka få elevernas förtroende så att de kände sig trygga i intervjusituationen. Vi var därför tydliga med att framföra att det inte finns några fel svar. Detta innebar att det blev en del annat prat som inte hörde till ämnet för att eleverna skulle känna sig tillräckligt bekväma med oss som intervjuare.

### 4.2.1 Elevernas uppfattningar om de nationella proven

Efter uppvärmningsfrågorna började vi prata med eleverna om skolan på ett allmänt plan, hur eleverna trivdes i skolan och vad som var bra och mindre bra. I stort sett alla elever trivdes väldigt bra i skolan. En elev sa att det var viktigt att det gick bra i skolan. Bra betyg var viktigt så man kunde få ett bra jobb i framtiden. Majoriteten av eleverna svarade att det som var mindre roligt i skolan var ämnet engelska. Inte för att ämnet var tråkigt i sig utan att undervisningen var tråkig. Flera elever berättade att de oftast gjorde samma sak på lektionerna i engelska och önskade att de skulle få göra lite mer olika saker. ”Det är jobbigt att öva på ord hela tiden”, svarade en elev. Det var flera elever som ifrågasatte varför de var tvungna att göra den typen av arbetsuppgifter, glosträning, på engelskan.

11 av 13 elever tyckte att SO (samhällsorienterande ämnen) var det roligaste ämnet. Alla de elever som hade SO som favoritämne sa att det var med anledning av att läraren var så rolig och snäll. De fick också göra en massa olika saker på lektionerna och inte samma sak hela tiden. På SO-lektionerna fick de också arbeta i grupp ibland vilket var populärt bland många. Något annat som eleverna tyckte var positivt med SO-lektionerna var när de hade diskussion i klassen. Det kunde bli högljutt ibland men eleverna tyckte att det var värt det på grund av de givande diskussionerna.

På frågan vad eleverna bäst kom ihåg från årskurs 3 var det ingen som svarade de nationella proven. Majoriteten av eleverna hade svårt att komma ihåg vad de hade gjort i årskurs 3. De elever som kunde svara på den frågan gav svar som klassens timma, något som läraren hade gjort, när de samlade poäng i matsalen och när en kille i klassen slutade. De var flera elever som hade svårt att komma ihåg något specifikt de hade gjort på någon lektion och de som kom ihåg svarade kort som att läsa och skriva berättelse.

När vi gick vidare till frågor som berörde ämnet svenska hade eleverna bra koll på vad ämnet innehöll. Det är ett ämne där man läser, skriver, lär sig prata bättre, arbetar med ordklasser, tankekartor, faktatexter med svåra ord och skriver berättelser. I stort sett alla elever tyckte det var

roligast när de fick skriva egna berättelser eller faktatexter på svenskan. Det tråkigaste var att öva på ord och arbeta i övningsboken i svenska.

När vi frågade eleverna om de kom ihåg något från de nationella proven i årskurs 3, var de tvungna att fundera en stund innan de kunde svara. De flesta eleverna började prata om vilket resultat de fick på proven. Gemensamt för de elever som tog upp resultatet först var att det var de som det hade gått väldigt bra för. Många elever kom också ihåg den exakta poängsumman och jämförde sitt resultat med sina klasskompisars resultat. Det kunde till exempel låta så här: ”Jag fick 21 poäng och Olle fick 20. Erik ville inte säga hur många poäng han fick”. När vi frågade om det var viktigt att veta vad andra fick på sina prov fick jag till svar: ”Inte så. Man behöver ju inte svara om man inte vill”.

En flicka svarade att eftersom hon alltid var så dålig på prov var hon rädd att hon skulle göra fel. ”Innan provet trodde jag att jag skulle misslyckas på allt, men när jag började göra det var det lättare än vad jag trodde. Jag fick bäst i trean på former och kvadrater”. En annan elev hade fått höra av sin lärare att eleven inte hade några större problem med provet, att den inte var den bästa i klassen, men så bra man behöver vara och lite till.

Alla elever svarade att de var nervösa inför proven. Flera av dem sa också att de var rädda att göra fel men de blev mer lugna när de insåg att de kunde uppgifterna. Inför proven hade eleverna pratat mycket med varandra om alla frågor de hade. Vilka ämnen skulle proven vara i? Är du nervös? Är du rädd att det ska gå dåligt? Går provet på tid? Efter provet pratade eleverna med varandra om hur det hade gått. Vad skrev du där? Tror du att du klarade provet?

Enligt det resultatet vi fick verkade det som att föräldrarna hade varit ett bra stöd där hemma. De uppmuntrade barnen och tränade inför proven med dem. Men eleverna sa att de mest hade pratat med sina föräldrar efter provet, om hur det hade gått och vilket resultat de hade fått. En pojke sa: ”Vi pratade om vilket betyg jag hade fått”. Vi ifrågasatte och sa: ”Du menar resultatet?” och fick till svar: ”Ja, betyget”. En elev tyckte att det bästa med de nationella proven var när man fick hem sitt kuvert med provresultatet. Han berättade också att han hade fått ett väldigt bra resultat.

Eleverna hade haft olika lärare i årskurs 3 då de gjorde de nationella proven. Sammanfattningsvis hade lärarna sagt i stort sett samma saker till eleverna inför proven enligt eleverna. Försök så gott ni kan. Bättre att få några rätt än alla fel. Ingen fara om man missar någon uppgift. Chansa om ni är osäkra och koncentrera er så mycket ni kan.

Som vi nämnde tidigare i detta avsnitt fanns det en elev som berättade att hon var väldigt rädd att misslyckas på proven, trots att det hade gått väldigt bra för henne. Det var faktiskt den elev som enligt läraren hade fått det bästa resultatet i geometri. Men den här flickan delade med sig av en annan proverfarenhet, där hennes nerver hade påverkat resultatet kraftigt. I början av årskurs 4 skulle alla elever göra ett matteprov. När man var färdig med proven fick man lov att lämna klassrummet. Den här flickan hade blivit påverkad av att de andra eleverna var klara före henne, vilket gjorde att hon hade svårt att fokusera på provet. ”Jag blev så stressad när alla gick så jag fick en massa fel på provet. ”Det var inte så svåra saker egentligen”, berättade hon.

En elev berättade för oss om ett tillfälle då de hade fått tillbaka sina prov i matematik i årskurs 4. Läraren sa att hon inte ville att eleverna skulle fråga varandra om hur många poäng de hade fått. Enligt denna elev hade förklaringen varit att det inte spelar någon roll vad någon annan än man själv får. Om man inte är nöjd med sitt resultat, kan det vara jobbigt att känna sig tvingad att behöva svara på det. Trots lärarens uppmaning hade inte detta hjälpt, och när lektionen var slut hade alla fortsatt att fråga varandra hur många poäng var och en hade fått.

När vi frågade hur en lärare skulle vara inför prov fick vi till svar: ”Den ska peppa oss och säga att det kommer gå bra.” Eftersom vi har tryckt mycket på begreppet motivation i denna studie förklarade vi för eleverna vad det ordet egentligen innebär. För de allra flesta var det ett ord de hade hört innan men som de inte visste vad det var. Följt av förklaringen av begreppet motivation fick eleverna frågan: Hur ska en lärare vara för att man ska bli motiverad att lära sig saker i skolan? På den frågan svarade två elever att man skulle vara som SO-läraren, rolig och snäll. Man skulle också få göra en massa olika saker och bli lite överraskad ibland. ”Även om man måste lära sig vissa saker och öva på dem länge måste man få göra annat också”, svarade en elev.

Gemensamt för de elever som vi intervjuade var att de alla klarade de nationella proven i årskurs 3. Alla dessa elever hade varit nervösa i mer eller mindre grad inför proven, men nervositeten hade börjat släppa när de insåg att de kunde uppgifterna. Eleverna är väldigt målinriktade och har hög motivation i sina studier vilket även märktes i samtalen. En elev sa att det var viktigt att vara duktig i skolan så man kunde få ett bra jobb i framtiden. Detta var något hon hade hört hemifrån.

Däremot var det en pojke som skilde sig mer från de andra. Han hade inte svenska som modersmål och hade därför blivit bedömd efter svenska som andraspråk i de nationella proven. Den här eleven kom inte ihåg något från de nationella proven i årskurs 3. Eftersom han inte kom ihåg proven pratade vi om prov på ett mer allmänt plan. Till skillnad från de andra eleverna brydde sig den här eleven inte om vilket resultat kompisar fick på proven. Han berättade att han inte brukade vara nervös utan bara tänkte att han skulle göra sitt bästa.

## 5. Diskussion

Detta kapitel inleds av en metoddiskussion där vi reflekterar över hur väl vårt val av metod och material har fungerat i denna studie och vad vi hade kunnat göra annorlunda. Efter metoddiskussionen följer en resultatdiskussion där våra tankar kommer till uttryck utifrån de intervjusvar vi fått, både från lärarnas och elevernas uppfattningar. Avslutningsvis kommer en avslutande diskussion där vi delar med oss av våra egna uppfattningar som vi har fått genom denna studie.

### 5.1 Metoddiskussion

I efterhand har vi reflekterat över hur gynnsamt det var att intervjua lärare och elever från olika skolor. För att få en mer övergripande bild tror vi att det hade varit bättre att intervjua lärare med sina egna elever. På så vis hade vi kunnat ställa elevernas svar mot lärarnas och se hur de förhåller sig till varandra. Den här tanken var något som uppstod när vi hade intervjuat eleverna eftersom några av elevernas svar fick oss nyfikna på hur det verkligen låg till.

I lärarintervjuerna använde vi oss av ett inspelningsbart verktyg för vår dokumentation. Detta upplevde vi som väldigt positivt då vi kunde vara mer närvarande i intervjusituationen och därmed lättare kunde ställa följdfrågor. Eftersom vi fick väldigt långa svar, hade det blivit svårt att hinna med att dokumentera allt om vi endast använt oss av exempelvis anteckningar. På grund av att vi valde ett inspelningsbart dokumentationsverktyg innehåller vår resultatredovisning korrekta citat.

Det fanns väldigt många fördelar med denna typ av dokumentation men det fanns också en tydlig nackdel. Under en av våra intervjuer var det en lärare som efter inspelningens slut ville tillägga saker som denne ville skulle hållas utanför protokollet. Det hade också märkts tydligt under intervjun att läraren varit besvärad av att intervjun spelades in. Läraren valde däremot inte att avbryta sin medverkan utan svarade på frågorna.

Under metod och material tog vi upp en eventuell risk med att vara i maktposition i förhållande till eleven i intervjusituationen. Eleverna kunde på så vis välja att svara det de trodde att vi ville höra istället för vad som egentligen är sant. Den föräning vi hade stämde inte utan eleverna gav intryck av att svara uppriktigt och sant. Istället fick vi av en lärare intrycket av att denna vid ett flertal frågor svarade som man borde svara snarare än framförde sin egen åsikt.

Dokumentationen av elevintervjuerna gjordes med hjälp av anteckningar. Att vi valde denna metod var att vi av tidigare erfarenheter visste att elever blir nervösa och har svårare att fokusera om de vet att samtalen spelas in. Generellt sett brukar barn inte ge lika långa och utförliga svar som vuxna och vi ansåg därför att denna metod var väl lämpad för elevintervjuerna.

Inför elevintervjuerna hade vi skrivit ett brev till elevernas vårdnadshavare där vi kort beskrivit studiens syfte och vad intervjun skulle innehålla. Det var inga vårdnadshavare som hade några invändningar mot att vi skulle intervjua deras barn. Vi valde de elever som ville ställa upp på intervjuerna och försökte sträva efter en jämn könsfördelning.

## 5.2 Resultatdiskussion

Syftet med studien var att ta reda på hur lärare och elever upplever att lärandeprocesserna i skolan påverkas av de nationella proven. När det kommer till eleverna är motivationen en viktig del för lärande. Grunden för elevens motivation är beroende av lärarens professionalitet och förhållningssätt. I skolans tidigare år har läraren en betydelsefull roll då den även innefattar elevens omsorg likväl som elevens utbildning. Vi tror att behovet av att få omsorg och känna stöttning i sitt lärande är en viktig grundsten för ett betydelsefullt lärande. I resultatet av elevintervjuerna tolkade vi att eleverna ville ha en stöttande lärare som uttryckte en tro på eleverna att de skulle klara av sina uppgifter och studier. Detta uttryckte även respondenter i lärarintervjuerna som en viktig del av arbetet med de nationella proven: att eleverna ska känna att de har en tro på sig att de faktiskt klarar av det. Att läraren värnar om eleverna och dess kunskapsutveckling och inte utsätter dem för något som de inte klarar av.

De kvalitéer som eleverna söker hos en lärare stämmer väl överens med de faktorer som spelar in för att eleverna ska känna sig motiverade inför prov. Hanna Eklöf, forskare inom utbildningsvetenskap, menar att de elever som säger att de varit motiverade och gjort sitt bästa i prov också haft peppande och entusiastiska lärare omkring sig (Skolverket, 2011a). Som vi nämnde i resultatdelen uttryckte en elev att hon blev lugn av att höra sin lärare säga: ”Det kommer gå bra” i provsituationer. Vi tror därför att läraren spelar en stor roll i utförandet av de nationella proven och på så vis även utfallet av dem.

I våra intervjuer framkom kritik kring de nationella provens upplägg från ett par respondenter; när läraren vet med sig att någon/några elever inte kommer klara delar av provet, men ändå måste göra dem. Vi förstår dessa respondenters dilemma och håller med dem i motsägelsen att tvinga eleverna till ett test som kan bidra till att sänka elevens motivation och självkänsla genom ett underkänt provresultat. En lösning i våra ögon är att fortsätta stötta de elever som hamnar i en sådan situation, prata med dem kring varför resultatet blev som det blev och se över vad de kan göra för att lyckas bättre nästa gång. Det viktigaste är att inte låta elevens självkänsla och motivation för skolan ta skada av ett negativt provresultat. I denna fråga är det oerhört viktigt att följa upp de elever som misslyckats i de nationella proven, och ge dem det stöd de behöver för att inte påverkas negativt, anser vi. För lärarens del är det viktigt att se de nationella proven som en del av den totala bedömningen av eleven, och ge de elever som misslyckats chansen att via andra formativa bedömningsmoment visa sina kunskaper.

Angående detta skulle det förhoppningsvis kunna vara möjligt att utveckla provens struktur, för att anpassa en större elevgrupp. Vi har i studien nämnt Gardners lärostilar (Gardner 1994, i Imsen 2007, s. 426 - 428) och hur en människa kan besitta olika sorters intelligenser. Vi upplever att de nationella proven inte tar hänsyn till flera av dessa. En förhoppning från oss är att forskning sker i ämnet, så att elever med andra styrkor än de som mäts i dagens nationella prov får chansen att göra proven på ett sätt anpassat efter fler lärostilar och intelligenser. Vi är medvetna om komplexiteten kring detta, men det bör finnas alternativ inom skolan för att främja samtliga elever och olika intelligenser. På så sätt kan flera elever tillämpa och visa sina kunskaper, samt uppnå skolans mål.

Vi upplevde utifrån lärarintervjuerna att det handlade mycket om attityden till proven. Det fanns de som uttryckte sig positivt till proven. Denna positiva bild grundar de i att proven fungerade som en måttstock att luta sig mot vid bedömning av elevernas kunskaper och som en stor hjälp i

undervisningen. Respondenterna som förhöll sig positivt inställda till proven i stort ansåg även att de innehållsmässigt höll bra standard gentemot vad eleverna bör kunna. Däremot de som var negativa till proven kände det som något påtvingat uppifrån och tyckte att det tog mycket tid och krävdes mycket arbete kring dem. Tidsaspekten var även något som de respondenter med positiv inställning kommenterade; att det var stressigt med allt omkring proven, och därmed även tidskrävande. Vad som framförallt framstod som ett dilemma var rättningen av proven, och den tid det tog från den ordinarie undervisningen.

Vi ställde oss frågande kring hur undervisningen påverkades av de nationella proven, och om respondenterna förhöll sig på något särskilt sätt på grund av dem. En av respondenterna ansåg att proven vållade problem då konceptet med prov och vad de innebär, att testa eleverna, skiljer sig från dennes syn på hur undervisningen bör bedrivas för elevernas bästa. Respondentens "vanliga" undervisning skiljer sig väldigt mycket från de nationella proven, betyder det då att hennes undervisning är "fel"? Hon ifrågasätter ju också om det är ett arbetssätt vi ska ägna oss åt, att testa barnen. För i och med att en stor del av sista terminen i trean bygger på de nationella proven så arbetas det utifrån moment av test. Detta är ett arbetssätt som vi inte upplever förekommer annars i de lägre åldrarna. Anledningen till detta är väl antagligen att de inte är det mest gynnsamma lärandet, att testas fram till kunskap.

Vi fann det intressant att flera av respondenterna anpassade undervisningen efter de nationella proven. En respondent, som inte anpassat undervisningen särskilt, svarade att denne definitivt skulle anpassa undervisningen vid nästa tillfälle för nationella prov. Detta kan grundas på att de nationella proven har en stor legitimitet vilket på så vis påverkar hur läraren anser att undervisningen bör läggas upp. I denna fråga är vår åsikt att vi ser det som förståeligt att läraren anpassar undervisningen utefter proven, på grund av den legitimitet och efterföljande process som proven sätter igång. Dock känner vi en oro för att proven, med allt vad det innebär, både för lärare samt elever, påverkar läroprocessen på ett negativt sätt.

Av respondenternas svar framkom lite olika syn huruvida detta var fallet eller inte. Några av respondenterna antydde att innehållet i de nationella proven enbart var en repetition av innehållet fram till vårterminen i årskurs 3. Samtidigt framkom från ett par respondenter att provens innehåll mycket väl kunde användas naturligt i undervisningen och därför förde lärandeprocessen framåt. Då grundinställningen till de nationella proven skilde sig åt mellan dessa respondenter tror vi att detta till stor del är en inställningsfråga. Har läraren en positiv inställning till provens existens framhävs även de positiva aspekterna av provens innehåll. Är inställningen i grunden negativ ses innehållet som en repetition, och då stannar även lärandeprocessen upp till förmån för en repetitionsdel enligt läraren.

Av flera respondenters svar framkom att proven fungerade väl som en stöttepelare kring bedömningen av eleverna. Detta var också ett syfte till att nationella prov infördes genom Wigforss och hans efterträdare. (Lundahl, 2009, s. 20). Enligt flera av respondenterna fungerade proven även väl genom att läraren kunde utvärdera sin egen undervisning. Att dessa syften uppfylls ser vi naturligtvis som en positiv aspekt med provens existens.

En annan kritisk ton mot proven som framkom från ett par respondenter var, huruvida de nationella proven kan stödja en likvärdig nationell bedömning. Kritiken riktade sig mot att det dels inte kan anses vara en likvärdig bedömning då samtliga lärare rättar efter egna kunskaper. En extern grupp bör rätta proven för att det skall anses likvärdigt, ansåg en respondent. Vår syn

kring detta är att vi anser att en utbildad lärare med hjälp av Skolverkets bedömningsstöd bör vara kompetent nog att bedöma likvärdigt trots individuella kunskaper. Kunskaperna bör vad gäller bedömning vara tillräckliga för samtliga examinerade lärare, är vår åsikt.

Av vad vi kunde tyda utifrån de intervjuer vi gjorde med lärare, var samtliga respondenter samstämmiga kring frågan om att de nationella proven påverkar eleverna mycket. Detta på så vis att samtliga lärare vi intervjuade berättade att de märkte av att proven påverkade eleverna på olika sätt. En positiv aspekt var att eleverna generellt skärpte sig när det kom på tal att prov stod för dörren. Studiemotivationen blev helt enkelt starkare. Provängslan och nervositet kunde tydas bland eleverna, vilket enligt oss påverkar själva lärandeprocessen negativt. Ett visst mått av nervositet kan vara bra, men när det övergår i ängslan och oro ställer vi oss frågande till hur elevernas prestation på proven speglar vad de egentligen kan. När vi frågade lärarna om de hade några metoder för att bemöta och motarbeta elevernas oro var svaret, att alla på olika sätt försökte avdramatisera provsituationen, samt att man försökte vänja eleverna med olika små test före de riktiga nationella proven. Det fanns, att döma av respondenternas svar, inget övergripande korrekt svar kring hur elevernas provängslan skall bearbetas. Som vi nämnt tidigare tror vi på det eleverna eftersträvade hos en lärare: en stöttande lärare som visar tilltro till elevernas förmågor.

Ekholm (Imsen, 2007) ifrågasätter om det har blivit ett hårdare klimat i skolan idag än vad det har varit tidigare. Hon menar att i samband med inflationen och arbetslösheten har det också inneburit att konkurrensen har blivit hårdare. Synen på skolan har därmed förändrats då vi accepterar ett hårdare klimat i skolan idag, ett klimat som Ekholm menar kan ha stor betydelse för elevernas förhållande till varandra. (Imsen, s. 177). Något vi fick klart för oss i samband med intervjuerna var hur tävlingsinriktade eleverna var i de nationella proven. Vi fick flera svar där eleverna jämförde sina resultat med någon. ”Jag fick 21 poäng och Olle fick 20. Erik ville inte säga hur många poäng han fick”. När vi frågade om det var viktigt att veta vad någon annan fick blev svaret: ”Inte så. Man behöver ju inte svara om man inte vill”.

Den här konkurrensen elever emellan var inte bara något som skedde i samband med de nationella proven utan också kring prov i övrigt. En elev berättade om en händelse där hans lärare i matematik bett eleverna att inte gå runt och fråga varandra om poängsumman, med anledning av att vissa kunde uppleva det som jobbigt. Trots lärarens förmaningar hade det inte hjälpt och eleverna hade frågat varandra så fort de kom ut ur klassrummet. Det fanns i alla fall en lärare, vad vi vet, som såg denna tävling elever emellan som ett problem som behövde åtgärdas. Vår åsikt kring detta är att det är ett svårlöst problem. Flertalet elever kan må dåligt kring prestationsångest när de inte lyckas jämfört med sina kamrater. Ett försök kring att åtgärda detta är att ha mycket samtal med eleverna anser vi, skolan är ingen tävling eleverna emellan och detta måste tydliggöras. Det krävs mycket av lärarna för att motarbeta elevernas ”tävlingsinstinkt” sinsemellan, men det är samtidigt av yttersta vikt för att flera elevers lust inte skall påverkas negativt tror vi.

Olyckligtvis var situationen inte den att det endast var eleverna som jämförde sig själva med varandra. Av elevsvaren märktes det tydligt att även lärarna hade en tendens att jämföra eleverna. En flicka berättade att hennes lärare sagt att hon hade fått bäst resultat på ”former och kvadrater” på det nationella provet i matematik. En annan elev hade fått höra att han inte haft några större problem med provet. Han var inte den bästa i klassen men så bra man behövde vara och lite till.

Det är en oroväckande tanke att lärarna jämför elevernas prestationer med varandra och sen dessutom delger dem den informationen. Elevernas prestationer ska endast bedömas efter det underlag som finns och inte hur de förhåller sig i relation till varandra. Det går inte att undvika att reflektera över om lärarnas sätt att jämföra eleverna kan bidra till den konkurrens som finns mellan eleverna idag.

Imsen (2007) tar upp problemet med föräldrar under press. Idag har man en annan syn på skolan än vad man hade innan. Du kommer ingen vart utan kunskaper, och föräldrarnas egen oro inför framtiden kan påverka barnens syn på skolan. Man vill helt enkelt inte riskera att ta det lugnt och påskyndar därför barnens lärande. (Imsen, s. 194). Flera av de elever vi intervjuade berättade för oss att de hade fått bra stöttning hemifrån. De elever som varit oroliga inför proven hade fått höra av sina föräldrar att det skulle gå bra. Däremot var de få elever som kom ihåg om de hade pratat med sina föräldrar om proven innan de gjordes, men desto fler elever som kom ihåg dialogen med sina föräldrar efter provet. Av de samtal eleverna haft med sina föräldrar angående de nationella proven, var det samtalet angående provresultatet som de minns bäst.

Eleverna är väl medvetna om att vilket resultat man får på proven i skolan spelar roll för framtiden. När jag frågade en elev vad hon tyckte om skolan var det första hon svarade att det var viktigt att gå i skolan för att få bra betyg, så man kan få ett bra jobb i framtiden. På ett sätt är det bra att barn förstår att skolan är en viktig plats att lära sig saker som man kommer att ha nytta av i framtiden, däremot kan det vara oroväckande att barn på tio år resonerar i termer av jobb och betyg när man pratar allmänt om skolan.

Som vi tog upp i vår teoretiska anknytning, angående motivationens betydelse för lärandet, kan också ett bra provresultat vara en typ av motivation. Men om fokus ligger på själva resultatet och betyget, istället för glädjen och lusten i lärandet, är frågan hur motivationen blir när ett negativt provresultat kommer. Det borde vara lusten att lära sig något som ska vara drivkraften i lärandet. Att fokusera på lusten att lära sig nya saker kan ju också, med stor sannolikhet, medföra ett bra resultat. Men det är inte betyget eller resultatet som borde vara den huvudsakliga motivationen. Barnen har gott om tid att hinna bli resultatfokuserade senare i livet utan att påskynda barndomen med stress och press både från andra och sig själva.

När ett barn pratar i termer som betyg och jobb i tioårsåldern kan orsaken vara att det kommer hemifrån, av så kallade "föräldrar under press" (Imsen, 2007). Barnens kunskapsutveckling skiljer sig väldigt mycket från barn till barn i den här åldern och därför är det som vuxen ingen bra idé att uppmuntra ett beteende där barn jämför sig med varandra. En central princip för all pedagogik samt något som läroplanen betonar är att skolan ska utgå från varje elevs förutsättningar och behov. "Valet av undervisningens innehåll och aktivitetsformer måste vara sådant att alla elever ser någon mening med uppgifterna och att de får växa och utvecklas på ett allsidigt sätt." (Imsen, s. 413).

Yngre elever tycker att det mesta är roligt och försöker göra sitt yttersta i alla situationer till skillnad från äldre elever. Äldre elever känner större press då det är betygen som räknas. Detta visar i alla fall tidigare forskning som gjorts inom området som framkommer i en artikel publicerat från Skolverket. (Skolverket, 2011a). Enligt de intervjusvar vi fick från eleverna kan man se en viss tendens att även de yngre eleverna börjar resonera som de äldre, gällande betyg och resultat.



Vi ser det som en problematik när lärarna inte använder sig av proven som ett pedagogiskt verktyg och framförallt när man resonerar likt läraren som tyckte att de nationella proven är helt onödiga. Vi tror det är viktigt att läraren ser de nationella proven som en del av sitt uppdrag. Även om man inte står bakom allt så får man ändå försöka göra något positivt av det. Vi tror att en positiv inställning till proven är väsentlig om eleverna ska ha en positiv uppfattning av dem då vi tror att lärarens inställning i allra högsta grad smittar av sig. Till proven hör till att läraren utvärderar dem i samband med att de skickas till skolverket. Här kan läraren se till att det den anser vara negativt med proven lyftas fram, så att det förhoppningsvis kan justeras. Men en positiv inställning gentemot eleverna tror vi är viktigt, då det annars kan påverka deras inställning och prestation.

Utifrån resultatet tolkar vi att lärarna måste tänka om när det kommer till de nationella proven. En lärare är redan där. Hon uttrycker att de nationella proven är det som de bör ägna sig åt i vårterminen i trean, och redan vara inskrivna i den lokala pedagogiska planeringen. De lärare som tror att de har tid till annat och planerar in temaarbeten under den termin då det är provskrivning förnekar någonstans fortfarande proven. Även här landar vi i en inställningsfråga. Använder du de nationella proven som ett temaarbete som löper över sista terminen i trean så känner du nog inte stressen över att du ska hinna med annat, så länge du betat av det centrala innehållet i läroplanen redan innan.

### 5.3 Avslutande diskussion

I skollagen uttrycks syftet med utbildning inom svenska skolväsendet:

Syftet med utbildningen inom skolväsendet

**4 §** Utbildningen inom skolväsendet syftar till att barn och elever ska inhämta och utveckla kunskaper och värden. Den ska främja alla barns och elevers utveckling och lärande samt en livslång lust att lära. Utbildningen ska också förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på.

I utbildningen ska hänsyn tas till barns och elevers olika behov. Barn och elever ska ges stöd och stimulans så att de utvecklas så långt som möjligt. En strävan ska vara att uppväga skillnader i barnens och elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen.

Utbildningen syftar också till att i samarbete med hemmen främja barns och elevers allsidiga personliga utveckling till aktiva, kreativa, kompetenta och ansvarsställande individer och medborgare.

(SFS 2010:800, s. 2).

Ser vi till detta syfte och hur det stämmer överens med den roll de nationella proven spelar för lärandeprocessen kan man ställa sig frågande. Är de nationella proven med dess standardisering och summativa karaktär ett moment som tar hänsyn till elevers olika behov och förutsättningar?

När det kommer till den livslånga lusten att lära har vi under arbetets gång ifrågasatt om ett nationellt prov snarare stjälper än hjälper i det fallet. Det vi kommit fram till är främst att det självklart handlar om hur läraren väljer att använda sig av proven. Trots det är prov, och framförallt nationella prov, ett så laddat begrepp att det, oavsett dess karaktär, kan väcka stress

hos elever. Som vi tidigare nämnt kan viss stress vara positiv, men det tror vi är en balansgång som man kanske inte ska försöka sig på med elever i årskurs 3. För kan verkligen barn som är nio år gamla relatera och motiveras av positiv stress?

Sett till styrdokumentens intentioner med lärandet i jämförelse med de nationella proven kan vi tycka att de utifrån dess skriftliga utförande och framställning förhåller sig väl till varandra och till lärandeprocesserna. Däremot är det kring genomförandet av dem som vi tror att svårigheterna kommer in. I skolan arbetar och samspelar vi med individer som i sin tur samspelar med varandra. När du blir tilldelad ett prov som på pappret ser enormt utarbetat ut, efter läroplaner, skollag och deras syn på lärande, är det svårt att ifrågasätta dem och se problematiken kring det. Men i verkställandet av dem, då eleverna möter detta prov, det är då deras funktion på riktigt sätts på prov. Vi tror, med alla elevers individuella skillnader, att detta prov har olika funktioner för var och en av dem. Utifrån den synen är inte de nationella proven varken bra som undervisningsunderlag eller som en bedömning. Vi tror inte på den typen av summativ bedömning, då det faktiskt inte för lärandeprocessen framåt, så faller den funktionen ur vår positiva syn på proven. Grupper och individer är olika och därför kräver undervisningsmoment relativt fria ramar så att de är öppna för korrigerande, efter just den gruppen eller individen läraren arbetar med.

Ska det existera nationella prov så bör de vara öppna för att korrigeras eftersom att elever tack och lov, är olika och behöver få de allra bästa förutsättningar att klara skolans mål utifrån sina individuella behov och förutsättningar. Staten måste därför lita på att lärarna klarar det uppdrag de blivit tilldelade. Skolan kan kvalitetssäkras på andra sätt än genom att kontrollera målpuppfyllelsen via nationella prov.

Något vi tror gynnar lärandeprocesserna enormt är trygghet. Känner eleverna sig trygga i skolmiljön kommer detta också vara positivt för lärandeprocessen. Både lärare och elever uttryckte i sina intervjusvar att en förutsättning för en gynnsam lärandeprocess var just tryggheten. Flera elever kände ett behov av att ha stöttande lärare omkring sig som förmedlar att det kommer att gå bra. Att ge eleverna trygghet kan dels handla om det vi har berört genom att vara en engagerad lärare som motiverar och tror på sina elever. Men för eleverna handlar det också om att vi som lärare ger dem de rätta verktygen som krävs för att klara sina mål. Det vill säga det som vi tidigare i denna studie har tryckt på; att anpassa undervisningen efter varje elevs förutsättningar och behov. För eleverna är det en trygghet att faktiskt veta att de klarar av de krav som skolan ställer på dem. Att klara de nationella proven kan vara ett sådant krav. För de elever som klarar de nationella proven kan det ge en positiv effekt för deras framtida lärande. Det var också den uppfattningen vi fick från elevernas intervjusvar. Frågan är däremot vilken påverkan de nationella proven kan ha för elevernas lärande för de som inte klarar dem.

Vi anser att bedömning bör göras i ett formativt syfte och därmed också de nationella proven. I den tidigare forskningen, som vi har tagit del av angående prov och bedömning, kan vi se vilken stor roll läraren har. Det är upp till varje lärare att förmedla de nationella proven till sina elever på ett kvalitativt sätt, och ge dem rätt förutsättningar för att de ska lyckas med dem. Proven bör ses som en hjälp i den totala bedömningen. Andra förmågor än de som bedöms i proven bör beaktas vid andra lärotillfällen, så att en omfattande formativ bedömning av alla elever görs. Därmed hoppas vi att de nationella proven ses som ett hjälpmedel, och inte en avgörande och dominant del i bedömningen av elevers kunskaper.

Vår studie kring hur lärandeprocesserna i skolan påverkas av de nationella proven är inte tillräckligt omfattande för att ge en rättvis helhetsbild. Dock visar vår fallstudie tydliga indikationer på hur komplex frågan är, och att vidare forskning är önskvärd för att kunna avgöra huruvida nationella prov är nödvändiga i årskurs 3. Av vårt resultat framkommer, både från elever och lärare, negativa och positiva aspekter av provens existens, och att de har en stark legitimitet i dagens skola. Elevernas lust och motivation till att gå i skolan får inte påverkas av prov som frambringar negativ stress. Lärande är livslångt, det som händer i skolan bär barnen med sig hela livet, därför är det ytterst viktigt att skolan bejakar lusten att lära, genom moment som inte frambringar stress i en ålder då man inte kan relatera till begreppet.

Lärare måste i sin tur ha tydliga riktlinjer kring hur proven ska användas, och ges resurser för att använda dem på ett pedagogiskt sätt. Hand i hand med detta måste proven utvecklas för att ta hänsyn till elevers olikheter samt olika styrkor och intelligenser. Därför anser vi att man bör lägga resurser på att forska vidare kring hur proven påverkar både lärare och elever. Om proven ska ha en framtid i skolan som ett pedagogiskt verktyg i lärarnas händer, bör hänsyn tas till hur proven påverkar lärandeprocesserna i skolan. Genom utveckling och forskning kan de på sikt förhoppningsvis bli ett pedagogiskt verktyg, och en naturlig del i den formativa bedömningen. Det finns positiva aspekter med proven, men vår fallstudie visar att det idag finns frågetecken att reda ut för att de ska kunna användas fullt ut efter syftet som de introducerades med vårterminen 2009.

## 6. Referenser

- Erickson, G. Skolverkets filmer. (2012, 16 april). *Lärande–Undervisning–Bedömning*. [Videofil]. Hämtad 2013-01-19, från [http://www.youtube.com/watch?v=K0ES3\\_RmbEc](http://www.youtube.com/watch?v=K0ES3_RmbEc)
- Hofvendah, J. (2010) "Utvecklingssamtalen - några vanligt förekommande problem" i C. Lundahl & M. Folke-Fichtelius (red.) *Bedömning i och av skolan – praktik, principer, politik*. Lund: Studentlitteratur.
- Illeris, K. (2007). *Lärande*. Lund: Studentlitteratur.
- Imsen, G. (2007). *Elevens värld. Introduktion till pedagogisk psykologi*. Lund: Studentlitteratur.
- Lindström, L. (2005) "Pedagogisk bedömning" i L. Lindström & V. Lindberg (red.) *Pedagogisk bedömning. Att dokumentera, bedöma och utveckla kunskap*. Stockholm: HLS förlag.
- Lundahl, C. (2009) *Varför nationella prov? - framväxt, dilemman, möjligheter*. Lund: Studentlitteratur.
- Lundahl, C. (2010) "Nationella prov – ett redskap med tvetydiga syften" i C. Lundahl & M. Folke-Fichtelius (red.) *Bedömning i och av skolan – praktik, principer, politik*. Lund: Studentlitteratur.
- Lundahl, C. (2011) *Bedömning för lärande*. Stockholm: Norstedts.
- SFS 2010:800. Skollag. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Skolverket. (2004a) *Det nationella provsystemet i den målstyrda skolan*. Hämtad 2013-11-18, från <http://www.skolverket.se/publikationer?id=1379>
- Skolverket. (2004b) *Prövostenar i praktiken*. Hämtad 2013-11-18, från <http://www.skolverket.se/publikationer?id=1339>
- Skolverket. (2006). *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet - Lpo 94*. Hämtad 2013-12-14, från [http://www.skolverket.se/om-skolverket/visa-enskild-publikation?\\_xurl=http%3A%2F%2Fwww5.skolverket.se%2Fwtpub%2Fws%2Fskolbok%2Fwpubext%2Ftrycksak%2FRecord%3Fk%3D1069](http://www.skolverket.se/om-skolverket/visa-enskild-publikation?_xurl=http%3A%2F%2Fwww5.skolverket.se%2Fwtpub%2Fws%2Fskolbok%2Fwpubext%2Ftrycksak%2FRecord%3Fk%3D1069)
- Skolverket. (2008). *Mål och nationella prov i årskurs 3 - information till dig som förälder (svenska)*. Hämtad 2013-12-04, från [http://www.skolverket.se/om-skolverket/visa-enskild-publikation?\\_xurl=http%3A%2F%2Fwww5.skolverket.se%2Fwtpub%2Fws%2Fskolbok%2Fwpubext%2Ftrycksak%2FRecord%3Fk%3D2056](http://www.skolverket.se/om-skolverket/visa-enskild-publikation?_xurl=http%3A%2F%2Fwww5.skolverket.se%2Fwtpub%2Fws%2Fskolbok%2Fwpubext%2Ftrycksak%2FRecord%3Fk%3D2056)
- Skolverket. (2011a). *Motivation viktigt för provresultaten*.

Hämtad 2013-11-18, från <http://www.skolverket.se/skolutveckling/forskning/bedomning/relationer-larande/motivation-viktig-for-provresultaten-1.12174>

Skolverket. (2011b). *Nya språket lyfter!* Västerås: Edita Västra Aros AB.

Skolverket (2011c). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011*. Västerås: Edita Västra Aros AB.

Skolverket. (2013a). *Provens konstruktion*.

Hämtad 2013-11-29, från

<http://www.skolverket.se/bedomning/nationella-prov-bedomningsstod/hur-konstrueras-de-nationella-proven>

Skolverket. (2013b). *Ämnesprovet i Svenska/Svenska som andraspråk*.

Hämtad 2013-12-04, från

<http://www.skolverket.se/bedomning/nationella-prov-bedomningsstod/grundskoleutbildning/arskurs-1-3/amnesproven-i-arskurs-3/amnesprovet-i-svenska-svenska-som-andrasprak-1.195710>

Skolverket. (2013c). *Nationella prov och bedömningsstöd*.

Hämtad 2013-11-13, från <http://www.skolverket.se/bedomning/nationella-prov-bedomningsstod>

Skolverket. (2013d). *Hantering av nationella prov*.

Hämtad 2013-12-04, från

[http://www.skolverket.se/polopoly\\_fs/1.179019!/Menu/article/attachment/Hantering%20av%20nationella%20prov%20slutversion%20130729.pdf](http://www.skolverket.se/polopoly_fs/1.179019!/Menu/article/attachment/Hantering%20av%20nationella%20prov%20slutversion%20130729.pdf)

Skolverket. (u.å.). *Provtillfället*.

Hämtad 2013-12-02, från <http://www.skolverket.se/regelverk/fragor-och-svar/2.5988/provtillfallet-1.161491>

Trost, J. (2010) *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur

Vetenskapsrådet. (2009). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Hämtad 2013-12-04, från <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>

## 7. Bilagor

### 7.1 Bilaga 1: Intervjuguide - lärare

#### **Tema 1: Uppvärmningsfrågor**

Hur länge har du varit verksam inom läraryrket?

Vilka ämnen ingick i din utbildning och vilka undervisar du i?

#### **Tema 2: Nationella proven**

Vad har du för inställning till de nationella proven?

Hur upplever du att elevernas inställning till de nationella proven?

Hur tycker du att de nationella proven förhåller sig till kursmålen?

Tror du att elevernas prestation påverkas av lärarens professionalism?

Tycker du att de nationella proven är utformade på ett bra sätt?

Mäter de nationella proven samtliga förmågor som läroplanen berör?

#### **Tema 3: Metoder**

Hur arbetar du med de nationella proven? (Innan, under, efter?)

Hur använder du dig av resultaten av de nationella proven?

Hur sker övergången mellan årskurs 3 till 4? (Har resultaten ifrån de nationella proven någon del i överlämningen?)

## **7. 2 Bilaga 2: Intervjuguide - elever**

### **Tema 1: Uppvärmningsfrågor**

Vad heter du?

I vilken klass går du?

### **Tema 2: Skolan och allmänt**

Vad tycker du om skolan?

Vad är det roligaste med skolan?

Vad är minst roligt med skolan?

Har du något favoritämne? Varför då?

Vad minns du bäst från 3:an?

### **Tema 3: Ämnet svenska**

Vad är svenska för ämne egentligen? Vad brukar ni arbeta med i svenskan?

Har du något som är extra roligt att arbeta med på svenskan?

Något som är mindre roligt?

Kommer du ihåg nationella proven? Vad kommer du ihåg i så fall?

Kommer du ihåg något från nationella proven i svenska?

### **Tema 4: Upplevelser från nationella proven**

Vad tyckte du om de nationella proven? Upplevelser från dem? Var det svårt eller lätt?

Pratade du någonting med kompisarna/föräldrarna om proven?

Sa läraren något speciellt om de nationella proven?